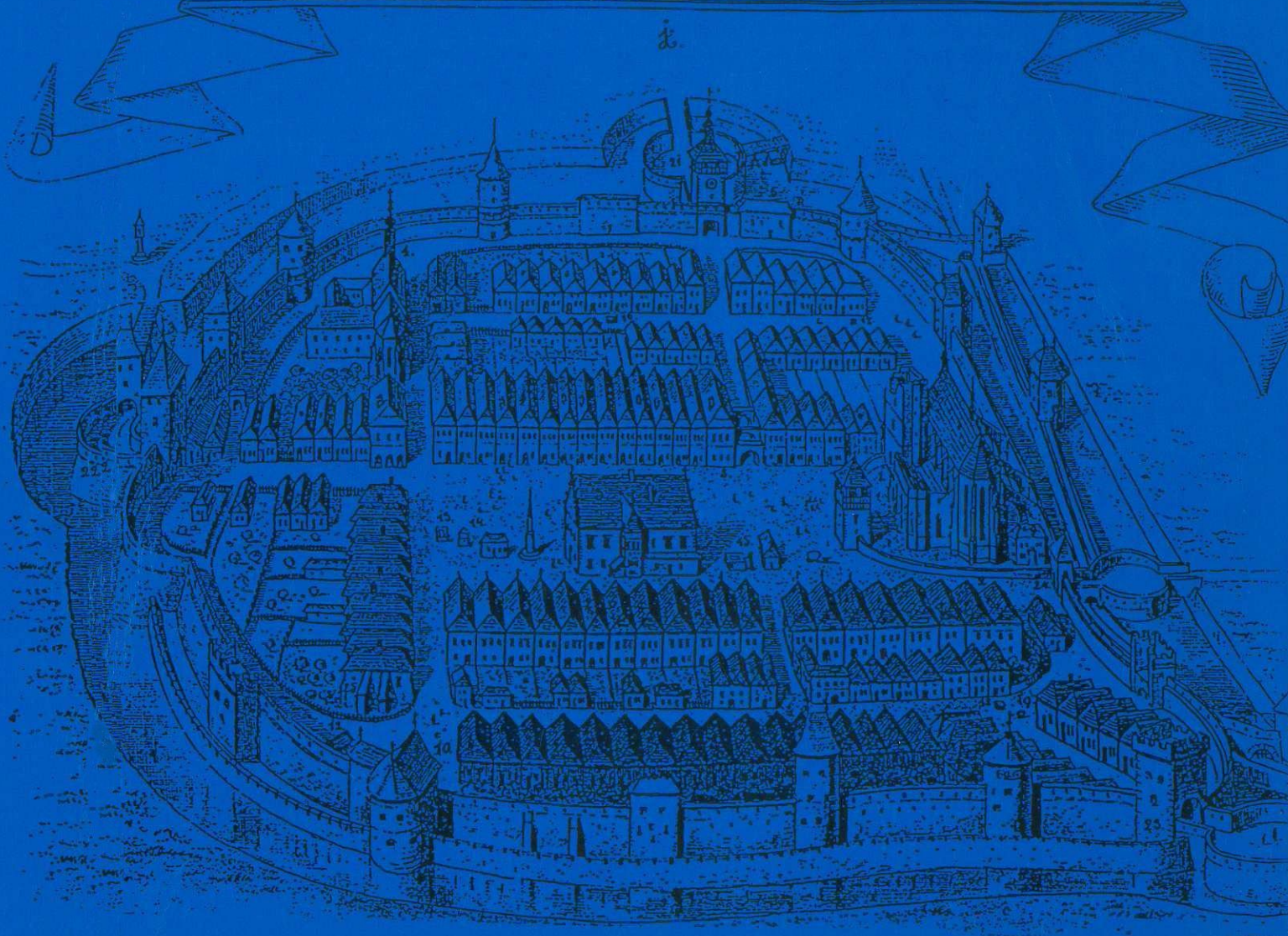

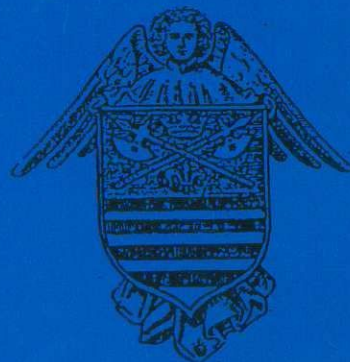
BAROKONTAKT '93

PROBLEMATIKA MESTSKÝCH PAMIAŤKOVÝCH
CENTIER

PROSPECTVS LIBERÆ REGIÆ QVE CIVITATIS
BARTHAPHÆ ORIENTEM VERSVS ANO 1668

BARDEJOV
AUGUST 1993

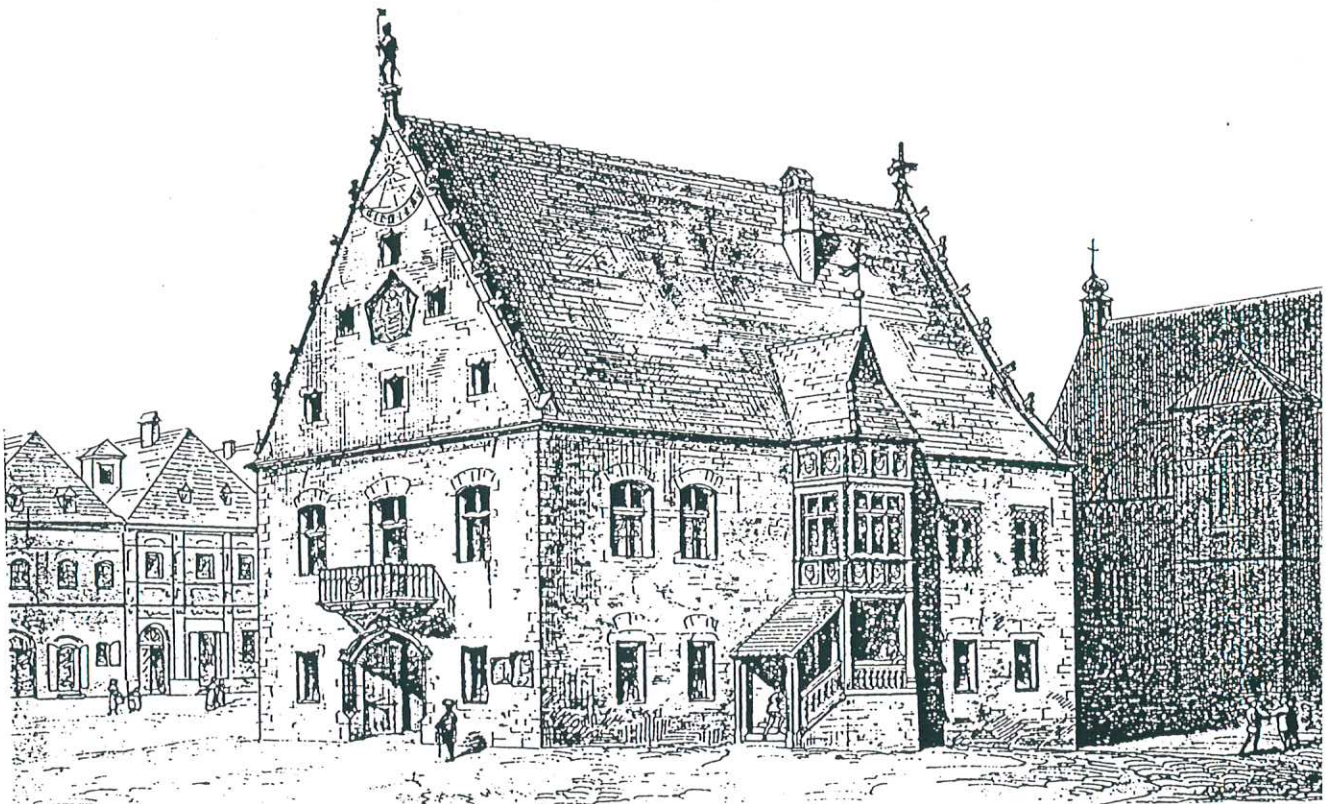

Z B O R N Í K P R E D N Á Š O K

O B S A H :

1. Zásady pamiatkovej starostlivosti pri regenerácii historického prostredia /Ochrana historických sídiel/.
Ing. Jana Lalková, SÚPS Bratislava
2. Koncepcia pamiatkovej starostlivosti o historické urbanistické súbory.
Ing. Jana Lalková, SÚPS Bratislava
3. Sanácia objektov proti vlhkosti
Ing. Marta Pichová, aut. stavebný inžinier, Cukrová 14, Bratislava
4. Komplex sanácií navlhnutých budov
Emil Jahoda, SANACO, Vihorlacká 6, Nitra
5. Možnosti nového rozvoja centrálnej mestskej zóny Bardejova
Ing. akad. arch. Jozef Žiaran, Kováčska 23, Košice
6. Koncepcia prestavby historického jadra mesta Trenčín
Ing. arch. Karol Ďurenec OÚPA - MsÚ Trenčín
7. Požiadavky na obnovu kultúrnych pamiatok z hľadiska technického prístupu k obnove
Ing. arch. Dušan Tesák, SÚPS Bratislava
8. Komplexná obnova a záchrana historických objektov v MPR Kremnica
Wiliam Neuschl, Kremnica

BAROKONTAKT

Bola som poverená usporiadateľmi seminára pohovoriť niekoľko slov o ochrane historických celkov a o zásadách pamiatkovej starostlivosti pri regenerácii historického prostredia.

Je mi ctou, že toto môžem urobiť na pôde mestskej pamiatkovej rezervácie, ktorá obdržala najvzácnejšie ocenenie za ochranu pamiatok - Európsku zlatú medailu a súčasne sa teším na vznik novej tradície - otvorenie prvého ročníka BARDKONTAKTU, ktorý umožní nám pamiatkárom a širokej odbornej i laickej verejnosti každoročne sa stretávať, vzájomne sa kontaktovať a poznávať možnosti realizácie obnovy pamiatok.

ZÁSADY PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI PRI REGENERÁCII HISTORICKÉHO PROSTREDIA /Ochrana historických sídiel/

Kým počiatková pamiatková starostlivosť bola zameraná na ochranu originálneho diela, ťažisko sa čoraz viac presúva do polohy jeho ochrany v pôvodnom prostredí, resp. do ochrany jeho pôvodného prostredia.

Začiatky takto chápanej starostlivosti môžeme sledovať už od 30 - tých rokov nášho storočia, kedy prvý raz sa začína rozvíjať otázka okolia a prostredia pamiatky v rezolúcii prijatej na konferencii v Aténach predloženej Medzinárodnej komisii pre duševnú spoluprácu schválenej Valným zhromaždením spojených národov v roku 1931.

Nezávisle nad otázkami nehnuteľných pamiatok, ale i urbanistických celkov, sa zamýšľali i architekti na svojom štvrtom Medzinárodnom kongrese modernej architektúry /Atény 1933/. Zásady tu prijaté sú vyjadrené v 95-tich tézach známej Aténskej charty redegovanej Le Corbusierom. V ďalšom období problémy spojené s obnovou vojnu zničených objektov a sídiel vyvolali potrebu vytvorenia samostatného združenia pamiatkárov.

Z iniciatívy architektov sa zorganizovalo v Paríži v roku 1957 medzinárodné stretnutie, na ktorom do popredia záujmov vystupuje problematika začlenenia architektonického dedičstva do jeho skutočných kontextov a prostredia.

Druhý medzinárodný kongres architektov a technikov historických pamiatok sa konal v Benátkach roku 1964. Tu bola vyslovená i požiadavka vytvorenia Medzinárodnej rady pre pamiatky a sídla /Internacional Council on Monuments and Sites - ICOMOS/, čo sa uskutočnilo v nasledujúcom roku/1965/ vo Varšave. Bola tu prijatá i známa tzv. Benátska charta o ochrane pamiatok a pamiatkových sídiel. Z nej ochrany historických sídiel sa dotýkala predovšetkým § 14 "Pamiatkové historické sídla majú byť predmetom osobitnej starostlivosti v záujme zachovania ich celistvosti,

ich ozdravenia, úpravy a zhodnotenia."

Ochranou historických urbanistických celkov sa zaoberá i široká rada ďalších medzinárodných dokumentov, z ktorých vyberám ako najdôležitejšie pre názor na ochranu kultúrnych hodnôt prostredia, sídiel a úlohu územného plánovania pre zahájenie procesu ich regenerácie.

Dokumenty UNESCO:

- Doporučenie o ochrane krásy a charakteru krajiny a miest /Paríž 1962/
- Doporučenie o ochrane kultúrnych statkov ohrozených verejnými alebo súkromnými prácami /Paríž 1968/
- Doporučenie ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva na úseku národného plánu /Paríž 1972/
- Doporučenie o záchrane historických alebo tradičných súborov a ich úloha v súčasnom živote /Nairobi 1976/

Dokumenty Rady Európy:

- Európska charta architektonického dedičstva /Amsterdam 1975/
- Európska charta územného plánovania /1983/
- Konvencia o záchrane architektonického dedičstva Európy /Granada 1985/

Dokumenty ICOMOS:

- Medzinárodná charta o zachovaní a reštaurovaní pamiatok a sídiel /Benátky 1964/
- Medzinárodná charta pre záchranu historických miest /Washington 1987/

Z nich najucelenejší komplex opatrení, metód, nástrojov a prostriedkov pre uskutočňovanie obnovy historických miest predložilo odporúčanie z Nairobi, ktoré medzi technickými, ekonomickými a sociálnymi opatreniami uvádza mimo iného:

- vytvoriť súpis historických a tradičných súborov a ich všestranné zhodnotenie
- spracovať programy a plány obnovy, včítane sociálnych aspektov
- zaviesť kontrolu odbornosti urbanistických a obnovovacích prác, finančných subvencií a dotácií /verejným inštitúciám, ale i súkromným osobám/

- založiť finančné ústavy pre podporu regenerácie
- zachovať sociálnu štruktúru pri obnove historických súborov
- propagovať základné ciele pri výchove, výuke a v systéme informácií.

Washingtonská charta z roku 1987 prehlbuje ideovú medzinárodnú platformu Benátskej charty, pričom definuje pojem historického mesta ako materiálneho výrazu najrôznejších spoločností v ich historickom vývoji.

"Všetky mestá /sídla/ na svete, ako výsledok viac či menej spontánneho vývoja, alebo uváženeho projektu, sú materiálnym výrazom rozmanitosti spoločnosti a sú preto všetky historické."

Takto stanovená definícia historického mesta /sídla/ je mimoriadne závažná i pre našu širokú odbornú verejnosť, ktorá doteraz neraz chápe ochranu historickej urbanistickej štruktúry v rozmedzí platného pamiatkového zákona /Bola alebo nebola vyhlásená za pamiatkovú rezerváciu - pamiatkovú zónu?/ Zmenu v legislatíve očakávame od nového pripravovaného zákona o ochrane pamiatok, ktorého ZÁSADY - SÚPS v tomto období už pripravil.

Z princípov a cieľov charty vyberám aspoň body 1,3,5 a 7.

1. Ochrana historických miest a štvrtí musí, aby bola účinná, tvoriť neoddeliteľnú súčasť súvislej politiky ekonomického sociálneho rozvoja a musí sa s ňou počítať v plánoch úprav a urbanizmu na všetkých úrovniach.
3. Účasť obyvateľov celého mesta je nezbytná pre úspech ochrany.
5. Plánovanie ochrany miest a historických štvrtí musí predchádzať pluridisciplinárny výskum. Plán ochrany musí obsahovať analýzu údajov, zvlášť archeologických, historických, architektonických, sociologických a ekonomických a musí definovať hlavné orientácie a spôsoby činnosti, ktoré majú byť podniknuté v oblasti právnej, administratívnej a finančnej. Plán ochrany sa musí zamerať na definovanie harmonickej artikulácie historických štvrtí v súbore mesta.
7. Konzervácia historických miest a štvrtí predpokladá stále udržovanie budov.

Prístup k ochrane historických urbanistických celkov na Slovensku je v súlade s horeuvedenými medzinárodnými odporúčaniami a konvenciami.

Ochranu pamiatok chápeme ako prirodzenú potrebu človeka pri vytváraní kultúrneho životného prostredia sídiel, regiónov a štátu. K ochrane historických sídiel pristupujeme ako ku celku s priestorovou a hmotovou štruktúrou kontinuálne vyrastajúcou z historického pôdorysu. Nejde teda o ochranu iba jednotlivých pamiatok, ale celého územia /historickej urbanistickej štruktúry v jej prostredí/.

Čiastočne je ochrana historických urbanistických súborov zakotvená i v doterajšom Zákone SNR č. 27/87 Zb. o pamiatkovej starostlivosti. Najvýznamnejšie historické jadrá našich miest a obcí boli postupne od roku 1950 vyhlásené za mestské pamiatkové rezervácie, resp. rezervácie ľudovej architektúry /17 MPR + 10 PRĽA/. Od roku 1987 boli ďalšie historické jadrá navrhnuté na ochranu formou pamiatkovej zóny /celkom 139 HUS/ evidovaných 383 HUS.

Tento jav nepovažujeme za konečný. Z toho 56 historických súborov bolo už vyhlásených za PZ. Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave ako i jeho vysunuté pracoviská systematicky spracovávajú odborné podklady pod názvom Zásady pamiatkovej starostlivosti pre poznanie a usmernenie činnosti v chránených historických celkoch. Doteraz popri všetkých vyhlásených pamiatkových rezerváciách sú spracované zásady aj pre 44 historických urbanistických súborov chránených formou pamiatkovej zóny.

Súčasťou zásad sú podrobné analýzy vývoja sídla a stavu jeho zachovania, a to nielen z hľadiska hmotného /krajinný rámec, priestorová štruktúra a kompozícia mesta, pôdorys, blokovosť a parcelácia, hradobný systém, mestská zástavba, strešná krajina, kultúrne pamiatky, archeologické náleziská, podzemie sídla, plochy záhrad a parkov, technické diela, drobná architektúra.../ ale i nehmotnej povahy /vývojový význam mesta, kultúrna tradícia, topografické historické názvy, ideový význam.../

Analýzy vyúsťujú v zásady tzv. plán ochrany, ktorý sa dnes už skutočne stáva na základe medzirezortných rokovaní a spolupráci s Ministerstvom životného prostredia záväzným podkladom pre spracovanie územnoplánovacej dokumentácie.

Za mimoriadne prínosný z hľadiska ochrany pamiatok a územného plánovania považujem materiál spracovaný SUÚRA pobočka Banská Bystrica dnešná Agentúra ŽP pod názvom "Návrh obsahu riešenia územných plánov MPR, PRĽA a pamiatkových zón" z roku 1992/ zodp. riešiteľ Ing. arch. Alexandra Berková/.

Pre historické urbanistické celky v záujme ich pamiatkovej ochrany a regenerácie je nutné popri územno-plánovacej dokumentácii

zohľadňujúcej kritéria ochrany vypracovať i programy ich regenerácie ako i ich režimy ochrany.

/Management plans/

Slovenská komisia pre životné prostredie v spolupráci so SÚPS Bratislava vypracovala Návrh pre nariadenie vlády k Programu regenerácie historických urbanistických súborov.

Tieto programy by mali vykryť širokú škálu otázok /ciele, organizačné a technické zabezpečenie, financovanie.../.

Pre najvýznamnejšie historické urbanistické štruktúry vypracovanie programov bolo už zakotvené v Uznesení Vlády Slovenskej republiky č. 439 z 13. augusta 1991 a to:

V Uznesení k návrhu na zaradenie kultúrneho a prírodného dedičstva Slovenskej republiky do Zoznamu svetového dedičstva.

Ide o nominované lokality na základe Konvencie UNESCO o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva /Paríž 1972/.

Sú to: - Banská Štiavnica a technické pamiatky v jej okolí

- Spišský hrad a sústava pamiatok jeho okolia /Mestská pamiatková rezervácia Spišská Kapitula, Pamiatková zóna Spišské Podhradie, kostol sv. Ducha v Žehre a štátna prírodná rezervácia Dreveník/.
- Rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíne.

V súčasnosti boli nominované ďalšie nasledovné lokality: MPR Bardejov, MPR Levoča, Nitra NKP-hrad, Devín-NKP - slovanské hradisko a technické pamiatky - železničku na Kysuciach.

BAROKONTAKT

KONCEPCIA PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI O HISTORICKÉ URBANISTICKÉ SÚBORY

Koncepcia pamiatkovej starostlivosti o historické urbanistické súbory /ďalej o HUS/ vychádza z Návrhu koncepcie záchrany kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky s dôrazom na koncepčné zámery a ciele štátnej pamiatkovej starostlivosti prijatej Uznesením Vlády SR č.14 z 8. januára 1991.

Historické urbanistické súbory Slovenska predstavujú nesmierny kultúrny i ekonomický potenciál, ktorý v minulom období ostal čiastočne latentný a nevyužitý, resp. devastovaný. Extenzívna hospodárska politika socializmu spôsobila po celé povojnové desaťročia zanedbanie údržby stavebných fondov a nedostatok investícií pre revitalizáciu a regeneráciu historických urbanistických štruktúr. Koncepcia pamiatkovej starostlivosti v nových zmenených podmienkach musí preto po uvedení si nenahraditeľných strát vzniklých pri obetovaní historickej štruktúry mnohých našich miest v prospech demolačnej prestavby, resp. zanedbaním údržby a nevhodným využitím spojeným s urýchlým procesom fyzického a morálneho stárnutia historických fondov jednoznačne nastoliť program záchrany bohatstva nášho historického urbanistického fondu, ktorý sa stále viac stáva jedinečným, patriacim k architektonickému svetovému kultúrnemu dedičstvu, k čomu je nutné vytvoriť primerané zákonné podmienky.

Historické bohatstvo nášho osídlenia, sústredené do mestských a dedinských sídiel existuje na základe jeho kontinuálneho vývoja tým, že každá historická doba sa podieľala na rozvoji predchádzajúceho základu bez jeho negácie. Preto i dnešnú koncepciu ochrany HUS musíme chápať ako regeneračný proces, ktorý sa však nedotýka len jeho stavebných fondov, ale i ich funkčnej náplne, technickej infraštruktúry i sociálnych zložiek mesta. Komplexná regenerácia historickej urbanistickej štruktúry je široký pojem obnovenia a obrodzenia života v historickom prostredí, kde popri regenerácii urbanistickej štruktúry a fondov sa musí zaručiť správny režim využívania, vhodná demografická a sociálna skladba obyvateľstva a jeho čo najširšie zapojenie do potrieb spoločnosti pri zachovaní jeho hodnôt pre budúce generácie. Regeneráciu historickej urbanistickej štruktúry chápeme ako pozitívny postoj k historickému dedičstvu a tradíciám. Zásadne preto musí ísť o permanentnú regeneráciu sanačnú, vychádzajúcu z dôkladnej analýzy a poznania chránených území a musí byť riešená ako multidisciplinárna problematika. Úlohou odborných organizácií

pamiatkovej starostlivosti v tomto procese musí byť príprava kvalifikovaných ochranárskych podkladov - Zásad pamiatkovej starostlivosti pre predmetnú HUS - ZPS a ich následné uplatňovanie prostredníctvom územného plánu a stavebného poriadku.

Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave a jeho odborné pracoviská musia poskytovať odbornú pomoc združeniu miest a obcí na Slovensku pri prehodnotení doteraz platnej prípadne rozpracovanej územno-plánovacej dokumentácie poskytovať odborné podklady a konzultácie pre nové územno-plánovacie dokumenty a pri tvorbe programov regenerácie pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón tak, aby jednoznačne bol zastavený proces znehodnocovania historickej urbanistickej štruktúry a náhradný cielavedomým úsilím o záchranu jednej z najvýznamnejších častí kultúrneho dedičstva národa, t.j. historickej urbanistickej štruktúry Slovenska.

Všeobecne chápeme historické urbanistické celky, ako živé organizmy, ktorých ochrana nespočíva v zakonzervovaní dochovaných umelecko-historických a urbanisticko-architektonických hodnôt, ale v ich kultúrno-historickom obsahu včítane jeho permanentnej premeny na základe pochopenia "genia loci" sídla.

Za nadradený princíp ochrany je nutné považovať regeneračný proces formou sanácie, t.j. maximálnej miery zachovania pôvodnej historicko-urbanistickej štruktúry jej zodpovednou údržbou resp. obnovou. Súčasne s potrebami sídla je potrebné riešiť regeneračnú prestavbu /tzv. výber rezervných plôch pre novú výstavbu/ v plochách a lokalitách, ktoré vývojom stratili svoj pôvodný funkčný zmysel a ktorých urbanita bola porušená.

Mimoriadnu pozornosť je nutné venovať ochrane historických urbanistických súborov z hľadiska ich zapojenia v urbanizovanom, resp. krajinnom prostredí, vyhláseníu ich ochranného pásma a stanovením podmienok pre ich ochranu.

Pre zabezpečenie horeuvedeného cieľa je nutné vytýčiť pre orgány a organizácie pamiatkovej starostlivosti následovný návrh opatrení.

V prílohe: Návrh opatrení

Zoznam MPR

Zoznam PRĽA

Zoznam vyhlásených PZ - mestských

NÁVRH OPATRENÍ

ku koncepcii pamiatkovej starostlivosti o historické urbanistické súbory.

- prehodnotenie doteraz platnej územno-plánovacej dokumentácie pre sídla s historickým jadrom navrhnutým k pamiatkovej ochrane
- pokračovať v pamiatkovom prieskume historických urbanistických súborov navrhnutých k ochrane podľa metodiky SÚPS s prioritou ochrany ohrozených miest a obcí
- systematicky spracovať odborné podklady formou Zásad pamiatkovej starostlivosti v koordinovanej potrebe v súlade s predchádzajúcimi bodmi
- na základe Uznesenia Vlády SR č. 14/1991 presadzovať revitalizáciu historických jadier miest, záchranu kultúrnych pamiatok, pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón prostredníctvom územného plánu a stavebného poriadku /tvorbu nových územných plánov formou regulatívov/
- v spolupráci so samosprávami miest a obcí pripraviť Program regenerácie pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón
- permanentne rozširovať a zabezpečovať databanku o kultúrno-historických hodnotách historických urbanistických súborov
- spracovať koncepciu záchrany a ochrany HUS ako priemet záujmov pamiatkovej starostlivosti do Koncepcie urbanizácie Slovenska včítane grafického vyjadrenia
- iniciovať aktivitu občanov k cielavedomej ochrane a záchrane historických urbanistických súborov formou publikácií, prednášok, informačných materiálov, účasťou vo výukovom procese všetkých typov škôl a pod.

A/ ZOZNAM VYHLÁSENÝCH MESTSKÝCH PAMIAŤKOVÝCH REZERVÁCIÍ

1. Banská Bystrica	10. Podolinec
2. Banská Štiavnica	11. Prešov
3. Bardejov	12. Spišská Sobota
4. Bratislava	13. Spišská Kapitula
5. Kežmarok	14. Svätý Jur
6. Košice	15. Trenčín
7. Kremnica	16. Trnava
8. Levoča	17. Žilina
9. Nitra	

B/ ZOZNAM VYHLÁSENÝCH PAMIAŤKOVÝCH REZERVÁCIÍ ĽUDOVEJ
ARCHITEKTÚRY

1. Čičmany	6. Ždiar
2. Sebechleby - Stará Hora	7. Vlkolínec
3. Špania Dolina	8. Osturňa
4. Plavecký Peter	9. Brlohovce
5. Veľké Leváre	10. Podbiel

C/ ZOZNAM MESTSKÝCH PAMIAŤKOVÝCH ZÓN - VYHLÁSENÝCH

1. Bratislava - CMO sever	18. Ružomberok
2. Skalica	19. Trstenná
3. Komárno	20. Tvrdošín
4. Piešťany	21. Zvolen
5. Beckov	22. Rožňava
6. Topolčany	23. Štítnik
7. Brezno	24. Hanušovce nad Topľou
8. Bytča	25. Spišská Nová Ves
9. Krupina	26. Jelšava
10. Kysucké Nové Mesto	27. Sirk - Železník
11. Liptovský Mikuláš	28. Bojnice
12. Liptovský Ján	29. Nitra- Dolné mesto
13. Lučenec	30. Hlohovec
14. Nitrianské Pravno	31. Šahy
15. Nová Baňa	32. Spišské Vlachy
16. Partizánska Ľupča	33. Hniezdne
17. Rajec	34. Stará Ľubovňa

35. Gelnica
36. Vrbov
37. Tatranská Lomnica

D/ ZOZNAM VIDIECKÝCH PAMIAŤKOVÝCH ZÓN - VYHLÁSENÝCH

1. Bratislava - Devínska Nová Ves	10. Čavoj
2. Bratislava - Rusovce	11. Ladzany
3. Bratislava - Vajnory	12. Kremnické Bane
4. Bratislava - Záhorská Bystrica	13. Bratislava - Dubravka
5. Bratislava - Rača	14. Bratislava - Lamač
6. Povina - Osada Tatári	15. Dobrá Niva
7. Nižná Boca	16. Helpa
8. Hybe	17. Jazersko
9. Východná	

BAROKONTAKT

Vo svojej prednáške sa nezamieram iba na metódy sanácie zavlhlého muriva, ale chcela by som pohovoriť o príčinách a následkoch zavlhnutia murív, prípadne poukázať na vzťah medzi príčinou - poškodením - sanačnou metódou - výsledkom sanácie.

1. Príčiny:

Pôvodne boli historické objekty /staršie ako 100 rokov/ postavené bez vodoizolácií, s výnimkou ílových izolácií proti vode. Pôvodné povrchy v miestnostiach boli difúzne priepustné, umožňovali odparovanie zemnej vlhkosti:

- v suterénoch tvorila podlahu udusaná hlina, príp. okrúhliaky ukladané do zeminy,
- v prízemí miestami kamenná dlažba na zemine, väčšinou však drevená palubová podlaha,
- terén okolo objektov bol tiež otvorený, nespevnený,
- pôvodné omietky a nátery boli vápenné,
- v objektoch nebola zavedená voda,
- otvory /okná, dvere/ boli jednoduché, neskôr dvojité, škáry umožňovali infiltráciu vody,
- domy sa vykurovali krbmi, neskôr pecami, pričom komínové prieduchy slúžili tiež čiastočne na vetranie a vnútorná klíma objektu bola podstatne iná než je dnes.

Postupom času sa takmer na každom objekte vykonalo množstvo stavebných úprav:

- spevňujú sa podlahy /najčastejšie betónom/, asphaltujú sa vonkajšie povrchy, do objektu sa zavádzajú rozvody vody a kanalizácie, poškodené omietky sa nahrádzajú cementovými, výplne otvorov tvoria zdvojené okná s tesnením škár, objekty sa začínajú vykurovať atď.

Nastáva zatekanie dažďovej vody zo strechy na murivá a stropy, príp. aj zatekanie povrchovej vody z terénu do suterénnych priestorov.

2. Poškodenia:

V každom murive bez vodorovnej a zvislej izolácie prirodzene vzlína zemná vlhkosť a potom sa odparí. Poškodenia muriva a povrchových úprav /omietok a náterov/ z dôvodu vzlínajúcej vlhkosti sú možno viac ako na 90 - ich %-ách objektov znásobené v nedávnej minulosti realizovanými stavebnými úpravami.

Preto ak chceme objekt účinne sanovať, je v prvom rade potrebné zistiť:

1. plošný rozsah poškodení omietok a muriva,
2. príčinu lokálnych poškodení,
3. poškodenie muriva dlhodobým vplyvom vlhkosti a chemizmu, t.j. nevratný stupeň degradácie materiálu muriva.

Čiže najprv je potrebné určiť diagnózu zavlhnutia objektu. Presné diagnostikovanie "choroby" umožní projektantovi vybrať z dostupných sanačných metód tie najvhodnejšie, aby sa po ich aplikácii zlepšil vlhkosťný stav objektu v maximálne možnej miere. Všetci vieme, že nie každý liek je vhodný na každú chorobu. Nie každý objekt je najvhodnejšie sanovať podrezaním. Nie každý objekt je najvhodnejšie sanovať vzduchovými metódami. Vždy je potrebné vybrať najúčinnnejšiu metódu, resp. zvoliť najvhodnejšiu kombináciu dostupných sanačných metód pre riešený objekt pri zohľadnení:

1. skutkového stavu zavlhnutia,
2. zistených príčin zatekania vody k murivu,
3. zistených nevhodných stavebných úprav,
4. stavebnej dispozície objektu /objekt stojaci samostatne alebo v zástavbe, rozsah podpivničenia.../
5. návrhu nového využitia objektu,
6. požiadaviek architekta a pamiatkára na povrchové úpravy vo vnútri i na fasádach.

3. Sanačné metódy:

Prieskum zavlhnutia objektu považujem za potrebné urobiť pri každom objekte. Rozsah prieskumu môže byť od vizuálneho prieskumu /obhliadka objektu/, až po podrobný prieskum zavlhnutia objektu. Potrebný rozsah prieskumu sa určí po prvej obhliadke objektu

- podľa stupňa zavlhnutia a deštruovania konštrukcií a podľa plánovaného rozsahu prác.

Stretla som sa s názorom, že: "Požadovanie prieskumu je iba naháňanie peňazí."

Prieskum je naozaj možné urobiť:

- a/ v dostatočne potrebnom rozsahu, pre zistenie údajov nevyhnutne potrebných pre návrh sanácie,
- b/ alebo tzv. "prieskum pre prieskum". V tomto druhom prípade je to naozaj vyhadzovanie peňazí. Je na investorovi a objednávateľovi stavby, aby s pracovníkom vykonávajúcim prieskum, v predstihu dohodol potrebný rozsah prieskumu, príp. formu vypracovania a v objednávke to presne špecifikoval.

Dobre urobený prieskum s maximálnym množstvom zistených údajov je pre sanáciu objektu proti vlhkosti polovičným úspechom.

Projektant sanácie by mal mať, okrem dôkladného oboznámenia sa s objektom, prehľad o vlastnostiach stavebných materiálov po zabudovaní do konštrukcie a o sanačných metódach, ich technologickom postupe a účinnosti. Rozhodnutie o vhodnej sanačnej metóde musí byť rozhodnutím o účinnom a zároveň úspornom opatrení tiež z hľadiska finančných nákladov. Návrhy by mali vychádzať zo skúseností a praxe v danom odbore.

V súčasnosti používané sanačné metódy sú:

- podrezanie muriva v škáre s vložením izolačnej fólie alebo plechu,
- infúzne chemické clony,
- vzduchové metódy /vzduchové medzery a vzduchové kanály, predstavané priečky s odvetranou medzerou.../,
- elektroosmóza,
- sanačné omietky.

4. Výsledok sanácie:

Po návrhu sanácie a realizovaní navrhnutého riešenia a doporučených postupov dostávame výsledok - ukončenú stavbu.

Sanácia proti vlhkosti bola urobená, s malými odchýlkami, podľa projektu. A po určitom čase začnú problémy. Vyskočí vlhký flak tu i tam, najviac na fasáde. A začne sa hľadať príčina. Zistí sa napríklad, že investor v rámci ušetrenia peňazi za sanačnú omietku, dal omietnúť fasády, v rozpore s projektom sanácie, klasickou vápennocementovou omietkou. Veď boli suché.

V rámci prieskumu bolo zistené zatekanie dažďovej vody na murivo fasády zo strechy na viacerých miestach. Preto bol v projekte návrh, omietnúť stenu fasády sanačnou omietkou, aj keď bola príčina odstránená a vlhké

mapy zmizli. Čo sa vlastne stalo ? Dlhodobým zatekaním dažďovej vody na murivo, jeho sústavným zavlhňaním, sa z murovacieho materiálu vyluhovali vodorozpusťné soli /Cl⁻, SO₄²⁻, NO₃⁻ / a pri odparovaní vlhkosti sa skoncentrovali na povrchu steny. Po odstránení príčiny sa vlhkosť z muriva odparila a na povrchu v ohraničenej ploche ostal zvýšený obsah vodorozpusťných solí. Tieto soli sú hygroskopické, tzn. že majú schopnosť prijímať vodu v plynnej fáze zo vzduchu a viazať ju vo forme kvapaliny. Obsah solí sa zisťuje chemickou analýzou, ktorá by mala byť súčasťou prieskumu zavlhnutia objektu. Obsah vlhkosti v murive môže ostať 7 - 9 % hmotn. a ďalej už vplyvom chemických zmien materiálu nepoklesne. Túto vlhkosť nazývame hygroskopickou a je možné ju čiastočne upraviť znížením obsahu vyskytujúcich sa solí. Odsolňovanie buničitými obkladmi sa zatiaľ používa len pri reštaurovaní nástenných málieb, odsolňovanie murív na stavbe sa zatiaľ u nás nevykonáva.

Preto je pri sanácii potrebné používať sanačné omietky. Sú to suché maltové zmesi, špeciálne upravené pre vlhké murivo so zvýšeným obsahom solí. Čím je podklad poškodenejší, tým musí byť hrubšia vrstva omietky /4 - 5 cm/. Minimálna hrúbka sanačnej omietky je 2 cm, pri menšej hrúbke je omietka neúčinná.

Vlastníci pamiatkových objektov by mali prijať za vlastný názor, že poškodenie konštrukcie sa dá zlepšiť len do určitej miery a degradácia materiálu je nevratná. Preto nie je možné od historického objektu očakávať kvalitu novopostavenej budovy.

Problematika sanácií objektov proti vlhkosti je veľmi široká. O prieskumoch a technológiách bolo toho na predchádzajúcich seminároch pohovorené dosť a kto by sa chcel bližšie s ňou oboznámiť, môže si problematiku naštudovať. Sústredila som sa preto na metodiku prístupu k problematike sanovania objektov proti vlhkosti.

BAROKONTAKT

Podstatou úspešnosti sanácie je primeraná reakcia na všetky vplyvy, ktoré nám špecifikoval predchádzajúci prieskum. Zdôrazňujem, že sa jedná o náročné práce, rovnako tak ako neskorší projekt a realizácia. Pripomínam niektoré závažné poznatky:

Okrem vzliňania cez nefunkčné izolácie sa v značnej miere podieľa na vlhnutí stavieb taktiež kondenzujúca voda. Pre teoretické zvládnutie problému doporučujem preštudovať ČSN 730540 a nasledujúce. výpočty ukážu nutnosť dodatočných tepelných mostoch - čo je častá príčina vzniku plesní, klesajúci tepelný odpor smerom von ...

Stavby, ktoré odolávali vlhkosti celé stáročia aj keď nemali vodorovné izolácie tak, ako sú navrhované dnes, v súčasnosti v zvýšenej miere viditeľne chátrajú. K trvale sa opakujúcim príčinám zvýšeného vlhnutia týchto budov patria náhrady drevených podláh paronepriepustnými, veľký difúzny odpor moderných vonkajších omietok, kyslé dažde, nečerpanie vody. Citlivý prístup k odstraňovaniu námatkovo vybratých závad je dôležitý zvlášť u pamiatkových objektov.

V dobe renesancie psychotroniky môžeme tiež uvažovať o komplikovanom ukladaní základových kameňov za prítomnosti prútkárov /"tvarové žiariče"/. Prístroje AQUAPOL, AQUASTOP a rad ďalších výrazne narušujú vplyvy patogénnych zón. Zatiaľ ohýbajú doporučená WTA alebo BAM z NSR.

Obecnou príčinou vlhnutia takmer novostavieb je nedostatočný tepelný odpor - vnútorná kondenzácia a malá životnosť izolácií proti zemnej vlhkosti /rádovo 20 - 30 rokov/.

Teraz už k vlastnej tématike. Pre prehľadnosť člením sanačné práce na niekoľko kapitol.

- A. prípravné práce
- B. pomocné technológie
- C. nové izolácie
- D. súvisiace práce

E. proces vysychania muriva

F. dokončovacie práce

G. preukázanie úspešnosti sanácie

Zdôrazňujem, že len oddiel C - nové izolácie má zásadne rôzne varianty. Ostatné práce pri komplexnej sanácii podľa vlhkosti a miestnych podmienok takmer vždy použijeme vo väčšom alebo menšom rozsahu.

A. Prípravné práce

Odstránenie závadných povrchov /najlepšie priemerne 80 cm nad viditeľnú vlhkosť/ hĺbkové odškárovanie muriva, ktoré podstatne zväčšuje odparovaciu plochu. Spolu s čistením muriva ocelovými kefami, tlakovou vodou a vzduchom, event. otryskávaním odsolujeme povrchové vrstvy. Pri tomto procese tiež nahrádzujeme jednotlivé rozpadnuté tehly, ktoré sa nedajú sanovať. Vysoko navlhnuté murivá na hranici úplného nasýtenia tiež radšej vymieňame, nakoľko ich sanácia aj z hľadiska statiky je problematická.

B. Pomocné technológie

Väčšinou sa tu jedná o doplnujúce dôležité opatrenia, ktoré skupinu C môžu nahradiť len pri malom výstupe vlhkosti /30 - 50 cm/. Sú to metódy odvodňovacie a odvetrávacie. Pre pochopenie možností týchto metód doporučujem preštudovať učebnice vzduchotechniky s dôrazom na kapitoly o prirodzenom prúdení vzduchu. Len takáto teoretická príprava Vás ochráni pred reklamnými trikmi.

Podklady pre návrh vetracích systémov:

- 1 m³ vzduchu môže prakticky odvieť len 1 gram vody /u tehlového muriva pri 10 % hmotnostnej vlhkosti je potrebné odstrániť z 1 m³ približne 150 litrov prebytočnej vody. 50 cm murivo potrebuje teda pre vyschnutie asi 75 000 m³ vysušovacieho vzduchu
- pre vznik rozdielu tlakov 1 Pa potrebujeme výšku 80 cm
- rýchlosti vetra 3 m/sek zodpovedá tlakový spád 3,7 Pa /5 m/sek - 10 Pa - 12 m rozdielu výšok/.
- vstupný a výstupný otvor: na 100 m³ priestoru otvor 1 m², ale minimálne 15/15 cm /podľa Massariho/.

Vetrací kanálik môže prakticky u hrubého muriva maximálne znížiť výšku zavlhnutia len o polovicu svojej výšky, event. presnejšie o polovicu odparovacieho povrchu /v hydraulike pojem omočený obvod/vtedy, že je kanálik zapustený do muriv

Poznámky: využívame aktívne hlavice, smer vetra, oslненú stranu, minimalizujeme vradené odpory, laminárne prúdenie, niekedy nenáročný ohrev vzduchu /na princípe slnečných kolektorov, kondenzačné dosky/. Riešime odvedenie kondenzovanej vody, bránime opačnému prúdeniu vzduchu pri vysokej relatívnej vlhkosti vonkajšieho vzduchu, aby nedošlo k zavlhčovaniu. Môžeme použiť tiež pomaly bežiaci ventilátor, uzatváraciu automatiku. Ideálnym profilom kanálikov je kruh, ale prakticky používame obĺžnik prielezny, spádovaný dolu smerom od budovy. Čím je pomer výšky k šírke kanálika väčší, tým je menšia účinnosť a nepravidelnejšie prúdenie.

Znižovanie množstva vzlínajúcej vody usmerňovaným odparovaním

---

Vychádzame zo zákonitosti, že murivom môžeme vystupovať len určité množstvo vody /dané kapacitou pórov/, ktoré sa v styku s okolitým vzduchom uvoľňuje. Množstvo odparenej vody je závislé na odparovacej ploche, paropriepustnosti povrchu, rýchlosti prúdenia vzduchu okolo odparovaného povrchu a schopnosti vzduchu za určitej teploty a relatívnej vlhkosti a schopnosti prijať ešte nejaké množstvo vodnej pary. Vlhkosť vystúpi až po výšku, v ktorej je vzlínanie vyrovnané s odparovaním - obr. 1, paprsok 1, výška a. Keď stavebnými úpravami napr. znížením okolitého terénu zistíme novú odparovaciu plochu, potom môže vlhkosť postupne klesať až o polovicu výšku novozískanej plochy. Pre ten účel je ideálne celoplošné zníženie okolitého terénu. Takúto úpravu si však môžeme málokedy dovoliť. V prípade, že máme trvale k dispozícii použiteľnú plochu len asi v šírke 1 m okolo budovy, potom zvolíme otvorený anglický dvorček. Keď je táto plocha k dispozícii len pre stavebné účely, potom dvorček na povrchu zakryjeme chodníkom. Musíme však riešiť vetranie tohto priestoru rozdielom výšok vstupného a výstupného otvoru - kanálová metóda. Ďalej nasledujú izolačné prí-murovky /ČSN 732310 - minimálna šírka 10 cm/. Poznámam, že pre tento účel mala už antika dve tehlové tvarovky - bradavkovú a nožičkovú. V súčasnosti sa používa aj vetrany obklad s medzerou pod 10 cm, ktorý sa často vyťahuje až nad terén ako odvetraný soklík hore zakrytý proti dažďu. Tiež sa používajú moderné profilované fólie - obdoba bradavkovej tvarovky so vzduchovou medzerou 1 - 3 centimetre.

Výhodou je jednoduché prevedenie, uchytenie, samonosnosť, rýchlosť realizácie. Vzhľadom na skôr uvedené môžeme odhadnúť pokles vlhkosti muriva asi o 1/10 výšky tejto zvislej izolácie. Keď použijeme túto metódu v kombinácii s ďalšími metódami - soklík, nová vodorovná izolácia, sanačná omietka potom je vhodným doplnkom i u vysokozavlhnutých murív, ako reálne technické riešenie. Vhodná je táto izolácia taktiež pri separácii vnútorného priestoru podzemia od vlhkého muriva.

O zväčšenie odparovacej plochy sa tiež snažia technológie založené na šikmo hore smerujúcich vrtoch /obecne nazvané Knapenove kanáliky/. Bývajú navrhované 20 - 50 cm od seba šachovite usporiadané. Pôvodne to boli trojhranné duté tvarovky z pálenej hliny. Modernejším riešením sú dva oproti sebe idúce vrty tvaru stojatého V. Podstatne horším riešením sú dierované trúbky z PVC, ktoré sa trochu vylepšujú tzv. turbo nástavcami. Túto technológiu si môžeme dovoliť len, keď kvalitatívny rozbor ukáže minimum chloridov, síranov a dusičnanov, čo takmer neprichádza do úvahy. Kanalikových systémov je celý rad. Príkladom môže byť priečne prepojenie vrtov kanálikmi, samostatný prívod suchého do dna kanálikov a separátny odvod vlhkého vzduchu.

Znižovanie prívodu vody k objektu

U väčšiny stavieb na svahu sa snažíme chrániť stranu od svahu príkopom. Pokiaľ príkop nemôžeme použiť navrhujeme drenáž podľa zásad melioračnej techniky - postupne hore drobnejšie frakcie. Drenáž navrhujeme tiež na vonkajšej strane vetracích kanálikov, alebo pod samostatným odkvapovým chodníkom.

Vyrovnanie pretlaku vodnej pary medzi podzákladím a atmosférou

---

Týmto opatrením sa snažíme reagovať na vytváranie paroneprepustných podláh v styku s podzákladím. Každéj teplote je priradený tlak.

teplota v °C	- 15	+ 10	+ 20
tlak v Pa	160	1 200	1 400
rozdiel tlaku v Pa	1 040 /zima/		200 /leto/

V tejto tabuľke je teplota + 10° uvažovaná ako priemerná ustálená teplota

v podzemí. Vidíme, že zvlášť v zimnom období je tlak vodnej pary útočiaci na murivo značný. tento tlak sa dokázal vyrovnávať paropriepustnou podlahou. Riešením pre paronepriepustné podlahy sú vyrovnávacie kanáliky pod podlahami prepojené s vonkajším ovzduším.

C. Vytvorenie nových izolácií

V súčasnosti už rozdelenie na klasické, mechanické, injektážne, elektroosmotické, termoosmotické ich prelínaním už stráca význam. Základom komplexnosti návrhu náhrady nefunkčnej izolácie je vytvorenie súvislej izolácie. Na toto pravidlo často zabúdame.

Najstaršou univerzálnou metódou je postupné vzájomne sa prelínajúce vytváranie klenieb, ktorých pätky prevezmu tlak horného muriva. Po stabilizácii klenieb môžeme murivo pod nimi vybúrať, položiť novú izoláciu a priestor pod klenbami znovu vymurovať. Táto vysoko náročná technológia je používaná doteraz pri niekoľko vrstvovom murive.

Pri bežnom murive využívame roznášaciu schopnosť tehlovej väzby. V tomto prípade vybúravame len niekoľko vrstiev tehál asi na dĺžku 1 m pri vynechávaní rovnakých úsekov. Po položení izolácie na čistom podklade tieto vytvorené otvory znovu vymurujeme s minimálnou vrstvou malty. Hrubé murivá vybúravame len z jednej polovice hrúbky muriva.

Murivá s priebežnou škárou sa už od minulého storočia podrezávajú tesárskou pílou. Vzniknutý otvor sa utesňuje a izoluje maltou. Pomôcky na tieto práce sú dostatočne uvedené v dostupnej literatúre. Na začiatku nášho storočia sa objavili prvé strojné píly, ktoré túto namáhavú ručnú prácu mechanizujú. /COMMER a pod./ Podrazávanie je taktiež možné realizovať šikmými rezmi pomocou kamenárskych píl obojstranne do polovice hrúbky muriva.

Metódy elektroosmotické, injektážne nie je tu možné podrobnejšie rozobrať, nakoľko by vyžadovali špeciálny výklad. Poznámam, že u injektáží sa postupne prechádza na technológie hydrofobizačné v kombinácii s elektroosmózou. Tieto práce však vyžadujú špeciálne vybavenie a hlboké teoretické znalosti.

D. Súvisiace práce

Do tejto skupiny zaraďujeme odstraňovanie bežných stavebných závad ako je

netesnosť kanalizácie, vody, zabezpečenie vetrania podzemných priestorov, odstraňovanie výkvetov a biologického napadnutia stavby hubami a drevokaznými chrobákmi, sušenie klenieb a v niektorých prípadoch tiež izolačné prímurovky z vnútornej strany. Keď potrebujeme dopĺňať tepelný odpor potom využívame izolačné vzduchové vrstvy s neprúdiacim vzduchom, ktoré výhodne dopĺňujeme o hliníkovú fóliu na teplejšej strane. Takýmto spôsobom môže mať vzduchová medzera o hrúbke 4 - 5 cm tepelný odpor až $0,62 \text{ m}^2 \text{ KW}^{-1}$.

Vetrané vnútorné izolačné prímurovky môžu pôsobiť ako účinné sanačné opatrenie pokiaľ zaistíme veľkú odparovaciu plochu / s odškárovaním muriva do hĺ. 3 cm je odparovacia plocha dvojnásobná/ a účinné vetranie. Ak privádzame do prímurovky vonkajší vzduch - technológia známa už z počiatku nášho letopočtu, je potrebné túto prímurovku dostatočne izolovať. Veľmi výhodné je odvetrať priestor až nad strechu. Kombináciou tlaku vetra a výšky získame dostatočný pracovný tlak. Aby sme docielili aspoň trochu pravidelné prúdenie v celej ploche často navrhujeme usmerňovacie priečky. Doporučujem mierne šikmé delenie priestoru s odvodom kondenzátu. zvislé delenie je ťažko možné /veľké tlakové straty/

E. Vysychanie vlhkého muriva

Čím hrubšie je murivo, tým viac času potrebujeme k prirodzenému schnutiu.

Uvádžam nasledovné hodnoty:

hrúbka múru v cm	30	45	60	75	90	100	135
vysychací čas /roky/	0,7	1,6	2,8	4,5	6,3	8,2	14

U omietnutého muriva je doba schnutia v prípade vápennej omietky mierne dlhšia, u cementových omietok mnohonásobne dlhšia. Ďalej zdôrazňujem potrebu účinného vetrania.

Dlhý vysušovací čas prirodzeného schnutia a tiež požiadavka na určitú max. možnú vlhkosť muriva ešte vhodnou pre injektáže sa nám touto metódou predsušiť tehlové murivo na 4 - 5 % a u kamenného muriva až k hranici rovnovážnej vlhkosti. Trojmesačným predsušovaním 60 cm tehlového muriva dosiahneme polovičného vysušovacieho času, keď sa nám podarí znížiť hmotnostnú vlhkosť pod 5 % môžeme tento výsledok pokladať za vysoko úspešný. Nižšie hodnoty nie sú reálne pre väčšinou vždy prítomné hydroskopické soli v jadre muriva.

F. Dokonačovacie práce

Do tejto skupiny radíme povrchové úpravy, ako sú špeciálne sanačné omietky,

riešenie okapových chodníkov, odvetrané sokle. Pozornosť je treba venovať styku okapového chodníka s budovou a spojeniu soklu s murivom.

Sanačné omietky

---

v poslednej dobe sme svedkami nástupu rady omietkových zmesí prichádzajúcich k nám zo zahraničia. Najskôr sa mnohí domnievali, že vďaka cene a pre nás nečakanej reklamnej kampane sa problém vlhkých stavieb podarilo vyriešiť. Teraz v druhej fáze už len výnimočne vidíme reklamy o samospasiteľných omietkach alebo práškoch, ktoré dokážu murivo vysušiť. Zvláštnu opatrnosť doporučujem, keď sa stretnete so záhadnými pojmi typu "náš prístroj využíva zvlášte druhy vln" alebo "konečné vyriešenie všetkých problémov vlhkosti".

Keď študujeme materiály seriózných zahraničných dodávateľov vidíme, že kladú značný dôraz na remeselné prevedenie, so všetkými s tým spojenými dôsledkami. Nie je im ľahostajné, na aký podklad sa omietky nanášajú, akú pevnosť musia mať, za akej teploty.

O sanačných omietkach na vlhké murivá sa dozvedáme už od Vitruvia /13 r. p.n.l./. Doporučuje vylahčovanie omietok drtenými pálenými keramickými črepni na podklade z vápenného mlieka. Neskôr v 4. storočí sa nahrádza až 70 % piesku jačmenným zrnom, ktoré dosahuje v 9. storočí až 90 %. Mlieko, víno, masť, fermež, olej, to sú tiež známe materiály z tej doby, ktoré sú svojou podstatou veľmi blízke súčasným tajným prísadám sanačných omietok. V našom storočí sa často používali drevené piliny, drtená škvára, popol, popolček. V poslednej dobe perlit, expandovaná bridlica, polystyrénové guľôčky.

Ďalej uvádzam všeobecné požiadavky na podklad a omietky, ktoré je treba zvlášť dodržiavať u zavlhnutých stavieb. Z týchto požiadaviek sú odvodené i moderné sanačné omietky.

Všeobecné požiadavky na podklad

Má byť pevnejší ako vlastná omietka, rovnorodý, drsný, nie príliš nasiakavý do hĺbky odškárovaný. /U suchého podkladu do hĺbky ako výška škáry/, očistený od prachu, mastnoty a iných nečistôt, primerane vlhký - t. j. asi 4 % hmotnostnej vlhkosti. Nad touto vlhkosťou hranicou nedochádza k dokonalému spojeniu podkladu s omietkou. Niektorí autori upozorňujú, že zvlášť v zimnom období by vlhkosť tehlového podkladu nemala prekročiť 3,5 %, betónu 4 % a ľahkých betónov 6 %. /Mešťan/. Poznámam, že naše

vlhké murivá majú často vlhkosť až trojnásobnú. Nesmie byť zamrznutý, ani príliš teplý, /pod 30 °C/ bez obsahu hydroskopických výkvetotvorných látok a škodlivých mikroorganizmov. Hlboké trhliny musia byť vyspravené maltou a rozpadnuté tehly, alebo kamene je treba vymeniť.

Keď hodnotíme tieto požiadavky predovšetkým to znamená, že vlhké murivo je nevhodným podkladom pre omietky!

Úlohou je teda murivo vysušiť, nahradiť vodorovné a zvislé izolácie, hydroskopické soli odstrániť, event. ich eliminovať biokoróziu.

Požiadavky na omietku

Približne 2 cm hrubá /čím tenší je múr, tým hrubšia, tým väčšie zrno kameniva, čím je nanášaná vrstva hrubšia, najväčšie zrno asi 1/3 hrúbky omietky /dostatočne pevná a prilnavá/ nesmie /nesmie pieskovatiet/ ale nie pevnejšia ako podklad!

Pevnosť smerom von má klesať /na tehlovom podklade je nevhodná cementová omietka !!/ Odolná proti praskaniu, exhaláciám, hnanému dažďu, biokorózii. Smerom von s klasajúcim difúznym odporom a pokiaľ možné stúpajúcim tepelným odporom. Čiastočne porovitá s otvoreným povrchom, aby umožňovala odchod vodných pár do ovzdušia, ale nedovoľovala prílišnému vsiakovaniu dažďa. Schopná zjednocovať rôzne podklady. Použitím jednoduchej omietky sú tieto požiadavky neriešiteľné. Iná požiadavka nastáva keď navrhujeme niekoľko vrstvovú omietku. V bežných prípadoch vystačíme s dvomi vrstvami. Spodná vápenocementová 1:2:8 a horná s hydraulickým vápnom 1:3:5. Takáto kombinácia vyhovuje poklesu pevnosti smerom von aj klesajúcemu difúznemu odporu. Pokiaľ máme dostatok času na vysušenie muriva, odstránenie škodlivých solí a izoláciu muriva je vyššie uvedená omietka pre nadsoklové povrchy vysoko vhodná i pre pamiatkové objekty a cenovo najdostupnejšia.

V súčasnosti následkom zvýšených korozných vplyvov sú hľadané cesty, ako sa korózii chrániť. Prax potrebuje omietať i mierne vlhké murivá s miernym obsahom výkvetotvorných látok. Táto úloha je riešená vytvorením priestoru na povrchu muriva, kde sa budú môcť škodlivé chemikálie zhromažďovať, kryštalizovať v porovitej štruktúre, kde vzniká zóna odparovania a tým oddialíme prenikanie solí až na povrch. Životnosť omietky bude dlhšia. Tento priestor sa bude realizovať napenením podkladnej vrstvy. Vlastná omietka taktiež vyžaduje nízky difúzny odpor, vysokú porezitu, nízku objemovú hmotnosť, vodoodpudivú úpravu a keď chceme zrovnávať aj nízky súčiniteľ tepelnej vodivosti. Smery vývoja sú obsahom doporučení WTA /obdoba našej VTS/ pre sanačné omietky boli

vydané Smernice č. 1/1985 a ich upresnenie v pracovnom liste WTA 2 - 2/91, publikované v BB, číslo 14/1991. Omietkové zmesi, ktoré tieto požiadavky plnia majú právo používať názov: Sanačné omietky WTA. Pre prehľadnosť uvádzam výpis z tabuľky 1 - 2 tohto doporučenia:

Požiadavky WTA:	základná omietka čerstvá pevná	sanačná omietka čerstvá pevná
konzistencia	cm $17 \pm 0,5$	$17 \pm 1,5$
objem porov	V % >20	> 20
difúzny odpor	< 18	< 12
pevnosť v tlaku	N/mm ²	$\geq$ jako san.om.
tlak/tah za oh.		< 3
nasiakovosť za 24 h.	kg/m ²	$> 0,3$
hl. prenikanie vody	h	2 - 5
porozita	> 45	> 40
kap. zadrž. vody	%	> 85
spracov. po 15 min.	cm	< 3
objem. hmotnosť	kg/dm ³	$< 1,4$

Poznámka: U konzistencie len orientačná hodnota. Rozhodujúcim je údaj výrobcu. Po 15 min. doby skladovania sa hodnota rozliatia môže znížiť max. o 3 cm.

Prehľad zahraničných a našich sanačných omietok

Omietka	mí	lambda	Rc/Ri	pory %	štát
Kochterm	9	0,21	1,67		NSR
Disboterm		0,167			NSR
KRZ /1990/	5-6	0,12	1,3		Rak
KRZ /1993/		0,1	3,3		Rak
ISO-Crete	6-7	0,12			NSR
Rhodipor	5,8	0,08			NSR
Thermopal SR 22		0,32	1,67	27	
Hydroment	5		2,5		
Terasan		0,2	2,5	32	
Bayosan	7,6		0,48	35	
Sanierputz S	12				
L	8	0,13	do 3		
W	12		do 3		
SAN-OM	11	0,17	2,8	27	AQUA SANING
SAN-CO	12		2,9	24	" " Opava

Sanomit HD 90	7-11	0,13	2,4	25	OSP Opava
Disanom	8,5-11	0,08	2,5-2,1		Kerko Košice

Pre zaujímavosť uvádzam členenie omietok podľa niektorých výrobcov:
BAYOSAN: antisulfát AS06, podhoz SV 61, podkladný, porézny SA 68, hrubá sanačná SP64G, sanačná SS63, jemná SP64F, spevňovacia HM 50, MC55V.
Baumit-Portland - antisulfát pena, podkladná omietka, sanačná LW, jemná - weis, tepelno-izolačná - Thermoputz.

Terranova - antisulfát, antinitrát H703, podhoz P710, podkladná O630, sanačná P720, jemná R600, tepelno-izolačná Terrarit 8601.

Schonburg - proti soliam ESCO-Fluát, podhoz Asoplast HB 3, sanačná Thermopal SR22.

Orientačné ceny materiálov na $1/m^2$: Terrasan 470 Čk, Bayosan 440-490 Čk, HASIT 450-500 Čk, Pražská stavebná obnova 250 Čk, Baunit S 380 - 460 Čk, Rajasil asi 490 Čk, SAN-OM 28 Čk/liter zmesi, SAN-CO A 33,70 Čk/lit. SAN-CO B 78,50 Čk/lit., SANOMIT HD 90 28 Čk/lit. Kerkopor 107 Sk, Kerkopor P 126 Sk ...

K odsolovaniu muriva WTA poznamenáva "chemickou úpravou solí by sa mali ľahko rozpustné soli premeniť na vo vode ťažko rozpustné, prípadne nerozpustné zlúčeniny. Ich účinok je však veľmi obmedzený. Väčšinou sa okrem toho používajú výrobky zdraviu škodlivé - najčastejšie hexafluorokremičitan olovnatý. Preto by sa ich použitie malo obmedziť len na mimoriadne prípady !

Na obrázku 1 vysvetľujem pokles vlhkosti muriva použitím sanačnej omietky na súradnici w vynášame množstvo vzliňajúcej vody. Zvislá súradnica h je výška zavlhnutia. Krivka s znázorňuje množstvo vody privedenej do muriva vzliňaním. Paprsky 1,2,3,4 znázorňujú jednotlivé povrchy so strmou závislou prevažne na difúznom odpore. Inak povedané znázorňujú množstvo odparenej vody, ktorú povrchová úprava umožňuje. Paprsok 1 je charakteristický pre súčasný stav napr. vápenú omietku. Vo výške a je vyrovnané množstvo privedenej a odparenej vody. Je to teda výška výstupu vlhkosti. Pokiaľ omietku otlčíeme, zväčší sa množstvo odparenej vody o difúzny odpor omietky. Keď omietku necháme trvalo očistenú, môže po čase klesnúť vlhkosť na prenik podľa paprsku 3 vo výške c. Keď chceme ďalej znížiť výstup vlhkosti, murivo odškárujeme /paprskok 4/. Následkom tejto úpravy môže vlhkosť klesnúť na výšku d. Pokiaľ namiesto vápennej omietky použijeme vápennocementovú s väčším difúznym odporom /paprskok 2/ potom vlhkosť vystúpi po čase na výšku b.

Sanačná omietka môže teda znížiť vlhkosť v murive len v rozsahu medzi pôvodnou omietkou a neomietnutým murivom.

Pre uľahčenie tepelnotechnického hodnotenia uvádzam ďalej 2 diagramy. Na prvom /obr. 2/ za pomoci hmotnostnej vlhkosti stanovenej meraním určujeme tepelný odpor, event. k. Tepelný odpor R odčítame podľa kriviek hrúbky muriva na spodnej strane diagramu a hodnotu k prostredníctvom čiarkovanej čiary na ľavej strane diagramu. Postup je uvedený na ľavej hornej strane obrázku. Na druhom diagrame odčítame povrchovú teplotu a % relatívnej vlhkosti odkedy dochádza na vnútornom povrchu k povrchovej kondenzácii - nežiadúcemu vplyvu na omietkach. Príklad použitia: Diagram 2 - tehlové murivo 60 cm, objemová hmotnosť 1 850 kg s hmotnostnou vlhkosťou 7,3 %:

z um 7,3 hore ideme dolu na prienik tehloou 1 850. Na pravej strane odčítame λ 1,5. Po vodorovnej osi sa vrátíme na prienik s krivkou hrúbky muriva 60 cm. Kolmo dolu odčítame tepelný odpor R . K tejto hodnote pripočítame R_i a R_e a dostaneme základ pre ďalší diagram obrázok 3, to je celkový tepelný odpor R_0 . Z vypočítanej hodnoty R_0 ideme hore po krivku normovej zimnej teploty - 15°C a na ľavej strane odčítame povrchovú teplotu vnútorného múru 13,6 °C. K povrchovej kondenzácii dochádza pokiaľ relatívna vlhkosť vnútorného vzduchu prekračuje 66 % /vodorovné čiarkované čiary/.

G. Preukázanie úspešnosti sanácie

Malo by patriť k samozrejmemu zavŕšeniu často použitých náročných a drahých metód. Za úspech môžeme pokladať dosiahnutú vlhkosť muriva blížiacemu sa k hranici rovnovážnej vlhkosti muriva.

Záver

Prednáška je podaná v skrátenej podobe a slúži k naznačeniu celkovej problematiky. Ak už použijeme systém zo skupiny C, vždy je potrebné mať na zreteli aj potrebu prác ďalších oddielov. Nemôžeme si už dovoliť len navrátať murivo a niečo do neho naliať, alebo podrezať murivo a vložiť novú izoláciu. To je len malá, aj keď atraktívna časť komplexu prác. Nejestvuje žiadna sanačná omietka, aj keby bola od seba atraktívnejšej firmy, ktorá by sama od seba dokázala murivo vysušiť. Aj elektronické metódy môžu maximálne pôsobiť ako klasické elektroosmózy tým, že pokiaľ tvrdia "bez stavebných úprav" znamená to len odloženie odstraňovania závadných povrchov a nové omietky až po určitom čase.

BAROKONTAKT

Návrh regulačného plánu CMZ Bardejova bol vypracovaný v roku 1992 a po jeho prejednaní s dotknutými orgánmi a organizáciami štátnej správy a súhlasnom stanovisku Okresného úradu životného prostredia v Bardejove bol v apríli 1993 mestským zastupiteľstvom schválený ako záväzný územno-plánovací podklad, slúžiaci pre usmerňovanie stavebnej činnosti na území centrálnej mestskej zóny Bardejova.

Bardejovská centrálna mestská zóna je vymedzená v súlade s územným plánom sídelného útvaru Bardejov, ktorý bol vypracovaný a schválený v roku 1991. Má rozlohu 103,91 ha a jej súčasťou sú popri priestoroch historického jadra mesta /MPR/ i ďalšie plochy - z východnej strany až po Šibskú Vodu a železničnú stanicu, zo severu po tok Tople, zo západu je ohraničená ul. Tarasa Ševčenku, areálom kasární a cintorínom, z juhu potom plochami sídliska pri Komenského ulici, školou na Jiráskovej ulici a Starým Blichom.

Regulačný plán sústavou záväzných a smerných regulatívov predpisuje funkčné využitie územia a jednotlivých priestorov a plôch na území mestského centra, až po prístupný druh a štruktúru zástavby, stanovuje vymedzenie a usporiadanie verejných priestranstiev /ulíc, námestí, parkov a ostatnej verejnej zelene/ a spôsob prípustnej zástavby jednotlivých pozemkov /rozsah a výšku zástavby, požiadavky na jej architektonické riešenie/. Stanovuje zároveň základnú dopravnú kostru územia, vrátane umiestnenia parkovacích plôch a garáží pre osobné automobily, navrhuje pešie a dopravné skľudnené zóny a určuje i zásady formovania lokálneho územného systému ekologickej stability.

Osobitná pozornosť sa pri spracovaní návrhu regulačného plánu kládla na stanovenie regulačných podmienok pre využitie územia mestskej pamiatkovej rezervácie. Návrh vychádza zo zásad pamiatkovej starostlivosti a vytvára podmienky pre plynulé pokračovanie v regenerácii priestorov MPR, so zvláštnym dôrazom najmä na funkčnú a architektonickú revalorizáciu okrajových častí historického jadra /Kláštorskej, Hviezdoslavovej, Stöcklovej a Veternej ulice/ a na vytváranie podmienok pre ďalšiu postupnú rekonštrukciu celého hradobného systému. V urbanistickej koncepcii a priestorovej kompozícii tvorivo nadväzuje na zásady a princípy pôvodnej koncepcie SURPMO Praha z rokov 1956-64, podľa ktorých sa rekonštruovalo Radničné námestie.

Predpokladá sa, že pre jednotlivé obnovované priestory pamiatkovej rezervácie /najmä pre Kláštoriskú a Štöcklovu ulicu/ budú vypracované podrobnejšie návrhy úprav, dostavieb a prestavieb objektov a verejných priestorov formou podrobnejších urbanisticko-architektonických štúdií. Pre tento rok sa /i s finančnou podporou nadácie Ministerstva kultúry SR - fondu "Pro Slovakia"/ pripravuje štúdia Štöcklovej ulice.

V priestoroch centra mimo mestskú pamiatkovú rezerváciu boli vymedzené územia predpokladaného vyraznejšieho rozvoja najmä na nároží Dlhého Radu a Slovenskej ulice, na Kellerovej ulici a pri Andraščíkovej ulici. Z nich najaktuálnejším zdá sa byť pomerne rozsiahly priestor býv. Piloimpre-gny a Mäsopriemyslu, ktorý je navrhnutý pre intenzívnu mestskú poly-funkčnú zástavbu v zovretej urbanistickej štruktúre. I pre tento priestor sa pripravuje spracovanie podrobnejšieho urbanisticko-architektonického riešenia, určujúceho základné koncepčné a kompozičné princípy organizácie a priestorového usporiadania jeho zástavby. Súčasťou tohoto riešenia majú byť i plochy tzv. Židovského suburbia a zhodnotenie možností využitia tor-zovitých zvyškov zástavby pôvodne na asanáciu určenej Andraščíkovej ulice. Rozvojové plochy pri Kellerovej ulici a na nároží Slovenskej ulice a Dlhého Radu sú určené predovšetkým pre významnejšie investície celomestskej a nad-mestskej vybavenosti.

Základným cieľom spracovaného regulačného plánu bolo dať orgánom mesta nástroj pre jednoznačné koncepčné operatívne rozhodovanie o možnostiach využitia a spôsobe zástavby jednotlivých priestorov mestského centra v záujme zvýšenia ich funkčnosti a urbanisticko-architektonických kvalít. Zároveň však regulačný plán poskytuje i obraz o možnostiach a dlhodobých potrebách rozvoja centrálnej mestskej zóny a je tak i impulzom jej postupného uveľačovania.

Príloha: kópia zmenšeniny návrhu regulačného plánu, s odporúčaným textom: Zmenšenina návrhu regulačného plánu CMZ Bardejova, ktorý vypracovala archi-tektonická kancelária ARKA Košice, hlavný riešiteľ Ing. arch. Jozef Žiaran, akademický architekt.

BAROKONTAKT

KONCEPCIA PRESTAVBY HISTORICKÉHO JADRA MESTA TRENČÍN

Odbor územného plánovania a architektúry Mestského úradu predkladá Plénu Mestského úradu v súlade s plánom činností na 2. polrok 1985 správu o "Konceptii prestavby historického jadra Trenčín, ktorá bola prejednaná v Rade MsNV dňa 10. 10. 1985.

Historické jadro mesta Trenčín vzniklo kontinuálnym rozvojom pôvodnej trhovej osady na križovatke obchodných ciest pod trenčianskych hradom. Rozvoj Trenčína ako sídelnej štruktúry vychádza predovšetkým z dobrých morfológických podmienok územia, v ktorom je situovaný. Mesto sa rozvíjalo v podnoží vápencovej skaly bradlového typu. Skala je predsunutá z pahorku Breziny do údolia Váhu. Jej výhodnú polohu využil už praveký človek, ktorý sa tu usadil na počiatku doby bronzovej (1700 pred n.l.). Od tejto doby môžeme sledovať kontinuitu osídlenia až dodnes. Postavenie územia dnešného Trenčína bolo významné už v období rímskej expanzie, čo potvrdzuje nápis vytesaný na hradnej skale datovaný roku 179 n.l. Z nadvlády Rimanov sa mesto dostalo pod vplyv Germánov. Po ich odchode v VI.-VII. storočí osídlili územie Slovania. Stalo sa súčasťou Veľkomoravskej ríše. Z trenčianskeho návršia Breziny vybudovali hradisko. Po rozbití Veľkomoravskej ríše sa stal Trenčín súčasťou postupne sa rodiaceho uhorského štátu. Ako pohraničné opevnenie mal úlohu strážiť považskú cestu a jej prípojky na Moravu cez Vláru a Hrozenkovský priesmyk. Dominantnú úlohu tu mal trenčiansky hrad, ktorého vznik sa datuje pred tatárskym vpádom na prelome 10. a 11. storočia, kedy bola na sklade postavená hradná veža. Hrad postupne menil svojich majiteľov, najznámejší boli Matúš Čák Trenčiansky (1260-1321), Anjouovci (1321-1382) atď. Po búrlivej histórii, počas ktorej nikdy nepodľahol vojenskej sile, s nástupom modernej delostreleckej techniky stráca svoju fortifikačnú úlohu. Dňa 11. júna 1790 vyhorel a odvtedy bol v zrúcaninách. Hrad ako národná kultúrna pamiatka je zaradený v štátnom súpise pamiatok. Našťastie naša spoločnosť vynakladala veľké úsilie na záchranu tejto unikátnej historickej pamiatky, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou nášho mesta.

Nemenšou búrlivou históriou prešlo aj mesto, bývalá trhová osada pod feudálnym hradom, ktoré si zasluhuje rovnocennú pozornosť našej spoločnosti ako historický stavebný odkaz predošlých generácií, ako hodnotný architektonicko-urbanistický priestor, v ktorom postupne realizujeme nový štál uspokojovania potrieb našej spoločnosti. Už za Matúša malo mesto Trenčín určitú samosprávu - richtára a prísazných. V roku 1324 získali Trenčania od Karola Roberta oslobodenie od platenia mýta po celom Uhorsku. Pravdepodobne už v 2. polovici 14-toho storočia sa stal Trenčín kráľovským mestom, ako to vyplýva z listiny v roku 1381, v ktorej sa vyskytuje pečať so znakom veľkonočného baránka s nápisom "Sigillum cicium de Trencz". Trenčín získaval nové privilégia napr. v roku 1370 právo výročného jarmoku, roku 1380 právo variť pivo, roku 1406 právo skladu a slobodnej plavby na Váhu. Dňa 19. februára 1412 Žigmund Luxemburský povýšil Trenčín na slobodné kráľovské mesto. V 15. storočí získal právo opevniť sa. Hradbami obohnané mesto z 15-toho storočia tvorí podstatu dnešného historického jadra mesta. Sú tu bohaté historické pamiatky, siahajúce až do doby gotickej, ako je karner sv. Michala, katov dom - Matúšova č. 14 a niektoré pivničné klenby meštianskych domov na Mierovom námestí. Námestie šošovkového tvaru nepravidelne sa rozširujúce od bývalej hornej brány smerom k dolnému koncu vzniklo ako rozšírenie obchodnej cesty. V tomto priestore sa sústreďoval života mesta, tu sa konali trhy i výročné jarmoky. Námestie bolo ohraničené meštianskymi domami polyfunkčného charakteru. V dolnej časti sa sústreďovala remeselná výroba a obchod, v hornej časti bývanie. Medzi barokové pamiatky patrí budova bývalého jezuitskeho kostola s dvoma vežami kompozične dotvárajúcimi charakter jadra mesta. Dnešný stav námestia je z poslednej tretiny 19. storočia, ale charakter zástavby, hlavne vnútorné jadrá viacerých budov sú ešte neskoro gotické, resp. renesančné. I keď si terajší vzhľad námestia ako urbanistický komplex zachoval svoj pôvodný výzor, predsa oproti pôvodnej zástavbe doznal značných zmien. Bohatá historická stavebná činnosť vytvorila vhodné architektonicko-urbanistické a spoločenské podmienky pre regeneráciu a revitalizáciu historického stavebného fondu v jadre mesta. tento fond je nutné systematicky doriešiť na úrovni predprojektovej a projektovej prípravy na úrovni pamiatkovej ochrany historického jadra ako celku. Následne možno začať s rozhodujúcou časťou regenerácie a rekonštrukcie historického jadra a to jej postupnou realizáciou.

Prvé úspešné predpoklady pre realizáciu regenerácie a revitalizácie historického jadra mesta Trenčín boli splnené, keď Mestský úrad v súlade s uznesením Vlády SR č. 307 z roku 1970 za výrazne podpory vedenia MsÚ začalo

v roku 1980 spracovávaním predprojektovej dokumentácie historického jadra bola inventarizácia objektov, výsledkom ktorej bolo získanie 15 druhov informácií o objektoch. Medzi tieto patrili napríklad vlastnícke pomery, doposiaľ uskutočnené výskumy, stavebno-technický stav objektov ...

Na inventarizáciu nadväzujú ďalšie 2 dokumentácie, a to predbežný (povrchový) pamiatkový prieskum a štúdia obnovy súboru pamiatok (ďalej ŠOSP), ktorá je rozčlenená na dve časti: časť prieskumov a rozborov a časť návrhov. Pamiatkový prieskum bol vypracovaný Projektovým ústavom kultúry Bratislava v novembri 1983 pre investora Krajský ústav štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (ďalej KÚŠPSaOP). Elaborát územne nadväzoval na plochy, ktoré boli stanovené už v inventarizácii objektov, HJ bolo rozdelené na 12 blokov. Každý blok obsahuje výsledky prieskumu vyjadrené v periodizácii vývoja architektúry, detaily objektov a návrh pamiatkovej obnovy každého objektu z hľadiska zachovania jeho historickej hodnoty. Pamiatkový prieskum pre každý objekt osobitne je spracovaný v textovej časti a vo fotodokumentácii. Okrem toho architektonické detaily (partále, okná, časti fasád) sú zachytené na výkresoch M 1:10 a M 1:2.

Nadväzujúcou dokumentáciou na pamiatkový prieskum, ktorý zabezpečovali OÚPA-MsÚ je rozborová časť štúdie obnovy súboru pamiatok vypracovanej v termíne október 1983. Rozborová časť štúdie obnovy súboru pamiatok je spracovaná v grafickej a textovej forme a podáva ucelený obraz o:

- širších vzťahoch a väzbe historického jadra na okolitú zástavbu
- pamiatkovej ochrany objektov
- slohovej analýze
- diskolácii existujúcich funkcií
- doprave v historickom jadre a jej väzbe na mestskú uličnú sieť, systém zásobovania,
- zeleni, plošnej ochrane zelene, ako aj vzácnych soliterov
- súčasnom stave bytového fondu
- demografii
- stavebno - technickom stave objektov a bytov
- technickej infraštruktúre v historickom jadre

Prieskumy a rozborové štúdie HJ Trenčín tým, že sústredili všetky doposiaľ známe skutočnosti o objektoch historického jadra vytvorili podmienky pre

vypracovanie následnej časti štúdie a to komplexného návrhu ŠOSP HJ Trenčín. Komplexný návrh bol spracovaný ako výsledný koncepčný materiál, ktorý rieši rekonštrukciu historického jadra organizačno rozdeleného do 12 blokov na základe logických priestorových súvislostí.

Uličná a priestorová schéma v rámci historického jadra ostáva bez zmeny. Komplexný návrh formou spracovania pôdorysných riešení a uličných pohľadov v mierke 1 : 200 a perspektívnych pohľadov spolu s textovou časťou podáva ucelený pohľad na:

- riešenie širších vzťahov v historickom jadre mesta
- komplexný územný plán zóny
- návrh dopravy v historickom jadre
- riešenie inžinierskych sietí
- asanačný plán v HJ mesta
- dislokáciu nebytových a bytových priestorov od suterénu po 4. poschodie objektov historického jadra.

Stručný obsah návrhu náplne jednotlivých blokov:

Blok I.

Pozostáva z objektov ulice Hradná č. 2,4,6,8,10,12, Mierového námestia č. 2 a Dolnej brány.

Navrhované využitie: naďalej ponecháva funkciu Mestskému národnému výboru a rozširuje o obchodnú vybavenosť a bývanie /20 b. j. využitím podkroví/.

finančný náklad : 35,093 mil. Kčs

Blok II.

Pozostáva z objektov Mierové námestie č. 4,6,8,10,12,14,16,18,20,22, Hradná ulica č. 1,3,5, Matúšova ulica č. 5,7.

Navrhované využitie: komplex zariadení domu ZČSSP, prírodný komfortný amfiteáter reštauračný komplex Matúš, v prízemí obchodná vybavenosť, vyššie podlažie + podkrovie bývanie /35 b.j./

finančný náklad: 70,8 mil. Kčs

Blok III.

Pozostáva z objektov Mierové námestie č. 24,26,28,30,32,34,36,38,40,42, Matúšova ulica č. 9,11,13,15,17.

Navrhované využitie: garni hotel A o kapacite 82 lôžok, prízemie využité pre obchodnú vybavenosť, vyššie podlažia a podkrovia-bývanie (28 b.j.)

finančný náklad: 51, 441 mil. Kčs

Blok IV.

Pozostáva z objektov Matúšova ulica č. 8,10,12,

Navrhované využitie: zostáva farský kostol, karnier svätého Michala - muzeálna expozícia, bývanie (7 b.j.)

finančný náklad: 34,402 mil. Kčs

Blok V.

Pozostáva z objektov ul. SNP č. 2, Mierového námestia č. 44, 46, Matúšova ulica č. 20,22.

Navrhované využitie: pôvodná funkcia ponechaná, doplnená letným reštauračným zariadením v objekte Matúšova č. 22. Bývanie - 13 b.j.

finančný náklad: 46,072 mil. Kčs

Blok VI.

Pozostáva z objektov Štúrove námestie č. 2,4, Sládkovičova ulica č. 2,4,6,8, Mierové námestie č. 1,3,5 a Synagógy.

Navrhované využitie: zariadenia Mestského kultúrneho a spoločenského strediska, v časti prízemí obchodná vybavenosť a v časti poschodí a podkroví bývanie (12 b. j.)

finančný náklad: 43,520 Kčs

Blok VII.

Blok VII.

Pozostáva z objektov Mierové námestie č. 7,9,11,13,15,17, 19, Palackého ulica č. 2,4,6,8, Štúrovo námestie č. 8.

Navrhované využitie: reštauračné centrum, hotel CKM na Štúrovej č. 8, obchodná vybavenosť v prízemí, poschodie a pdkrovie bývanie (33 b. j.)
finančný náklad: 89,392 mil. Kčs.

Blok VIII.

Pozostáva z objektov Mierové námestie č. 21,23,25,27,29,31, 33,35,37, Palackého ulice 10,12.

Navrhované využitie. v zásade sa ponecháva doterajší charakter využitia a to v koncových polohách administratívno-správe celky (pošta, banka), partner - obchodná vybavenosť, nadzemné podlažia a podkrovia s bývaním (42 b.j.)
finančný náklad : 80,905 mil. Kčs.

Blok IX:

Pozostáva z objektov Štúrovo námestie č. 1,3,5,7, Hviezdoslavova ulica č. 2,4,6,8,10,12, Jaselská ulica č. 2,4, Vajanského č. 1.

Navrhované využitie: drobné kaviarničky, expressá a exteriérovým sedením, móдне a doplnkové salóny, bývanie (88 b.j.)
finančný náklad: 82,288 mil Kčs

Blok X.

Pozostáva z objektov Štúrovo námestie č. 10,12,14,16,18, Vajanského ulica č. 2.

Navrhované využitie: riešenie domu služieb výrobných družstiev, bývanie -19 b.j.
finančný náklad: 69,203 mil. Kčs

Blok XI.

Pozostáva z objektov Palackého ulica č. 5, 7,9,11,13,15,17,19,21,23,25, Hasičská ulica č. 2,3,5.

Navrhované využitie: Dom bytovej kultúry, zariadenie redakcie Trenčianskych novín, bývanie 45 b. j.

finančný náklad: 128,075 mil. Kčs

Blok XII.

Pozostáva z objektov Hasičská ulica č. 1, Palackého ulica č. 29,31,33, 35,37.

Navrhované využitie: kultúrno-spoločenské zariadenie, Dom služieb OPZS, bývanie - 2 b. j.

finančné náklady: 64,775 mil. Kčs.

Historické jadro podľa komplexného návrhu štúdie obnovy súboru pamiatok bude mať podľa reálneho prepočtu bytového fondu v jestvujúcich objektoch a v novostavbách celkový počet 1 179 stálych obyvateľov a 572 prechodne ubytovaných zamestnancov. Bývanie je organickou súčasťou historického jadra. V prízemnej časti sú rozvinuté obchody a služby a na poschodiach je umiestnených spolu 345 bytov. Dosiahnutie uvedenej ubytovacej kapacity sa predpokladá modernizáciou jestvujúceho bytového fondu - 62 bytov, rekonštrukciou - 34 bytov, využitím podkrovia - 60 bytov, nadstavbou - 128 bytov, údržbou- 13 bytov. V súčasnosti je v historickom jadre 208 bytových jednotiek pri obložnosti 2,5 obyvateľa na byt. Byty sa nachádzajú v 93 domoch, z toho má dobrý stavebno-technický stav 13 domov, 61 vyhovujúci, 19 nevyhovujúci.

V rozsahu celého pôdorysu historického jadra je možné hovoriť o polyfunkčnosti, lebo pôvodné objekty historického jadra sa využívajú na svojich prízemných a suterénoch pre obchodné a spoločenské funkcie, na poschodiach a podkroviach pre bytové účely. S polyfunkčným využitím sa počíta pri navrhovaných novostavbách ako je Dom bytovej kultúry a odievania na Mierovom námestí, Gastrocentrum na Mierovom námestí (č. 23,25,27,29,31) atď.

Centrálna mestská zóna ako celok plní funkciu špecifického priestoru pre voľný čas a zotavenie. Tieto možnosti poskytujú rôzne priestory pre neformálnu spoločenskú aktivitu (kluby, prednáškové miestnosti). Ďalšie možnosti poskytuje komorný amfiteáter, ktorý je možné mimo prevádzky využiť ako rekreačné zázemie, prístupné priamo z Mierového námestia. Oddychové prostredie umožnia aj zóny pre peších, najmä v priestoroch Mierového námestia a Matúšovej ulice. Pešia doprava bude mať v historickom jadre prioritné postavenie. Pešie ťahy budú vhodne doplnené kompozíciou vysokej a nízkej zelene. Parkoviská sú riešené v okrajových polohách centrálnej mestskej zóny, kde na úrovni terénu sa v týchto častiach doriešilo 770 odstavných stojísk, zbývajúcu kapacitu, pokrývajú tri parkovacie domy s kapacitou 3 x 600 stojísk v predstaničnom areáli. Počíta sa aj s podzemnými parkovacími garážami. ŠOSP HJ Trenčín vo svojich dvoch častiach - prieskumoch a rozboroch a komplexnom návrhu spolu s Metodickými pokynmi pre vlastníkov a užívateľov objektov v historickom jadre pri ich oprave, údržbe a rekonštrukcii vytvárajú predpoklad pre komplexnú regeneráciu a revitalizáciu historického jadra za podmienok rešpektovania a umocnenia kultúrnych hodnôt historicko-stavebného odkazu, vytvorenie atmosféry adekvátnej prostrediu historického jadra a podmienok pre harmonickú symbiózu histórie a súčasnosti vo funkčnom a priestorovom riešení. Súčasne sú neoceniteľným pomocníkom v riadiacich orgánoch MsÚ pri usmerňovaní investičnej a riadiacej činnosti na území historického jadra. Prvoradou úlohou nášho snaženia a to ako funkcionárov, tak i pracovníkov MsÚ bude postupne zabezpečovať realizáciu rekonštrukcie historického jadra, zabezpečovať organizátorskou činnosťou dodávateľské kapacity a popularizovať štúdiu v investorskej sfére. Usmerňovať hlavných investorov v historickom jadre v duchu ŠOSP HJ. Nádväzne na spracovanie štúdie vychádzajúc zo zákona SNR č. 7/58 Zb. spracoval KÚŠPSaOP v Bratislave návrh vyhlásenia historického urbanistického sídla Trenčín za mestskú pamiatkovú rezerváciu, ktorá po schválení vytvorí podmienky pre ochranu kultúrnych pamiatkových hodnôt vytvorených minulými generáciami, ktoré sú úzko späté s kultúrnym vedomím a dejinami nášho národa. Schválenie MPR Trenčín vo Vláde SR vytvorilo aj podmienky pre kvalitnejšie realizovanie rekonštrukcie historického jadra, ktorého hranice sa prakticky zhodujú s hranicami navrhovanej MPR. Ku kvalitnejšiemu urbanisticko-architektonickému riešeniu návaznosti územia centrálnej mestskej zóny (CMZ) na historické jadro mesta prispeli aj výsledky práce deviatich kolektívov architektov, reprezentantov Zväzu slovenských architektov (ZSA) aj Zväzu českých architektov (ZČA).

Tvorivý návrhový seminár na tému "Integrácia funkcií CMZ Trenčín" formou urbanistickej súťaže preveril možnosti ďalšieho rozvoja ľavobrežnej časti CMZ mesta. Územie bolo vymedzené zo severnej strany bývalým mestským opevnením s mestskou vežou, na východe masívom lesoparku Brezina, na juhu predĺžením ulice k Dolnej stanici a na západe riekou Váh. Materiály tvorivého seminára boli slávnostne odovzdané predstaviteľmi ZSA a SČA za účasti delegátov VI. medzinárodného sympózia funkcionárom MsÚ a OÚ v Trenčíne na trenčianskom hrade. Materiály pozostávajú z výkresovej a textovej časti a slúžia ako hodnotné študijné podklady pre ďalšiu predprojektovú a projektovú prípravu CMZ Trenčín.

Všetka táto snaha a práca vedenia MsÚ a OÚPA-MsÚ v Trenčíne smeruje ku oživeniu historického stavebného odkazu predošlých generácií, jeho navráteniu do súčasného života, aby plne spĺňalo naše potreby na kultúrne využitie, služby obchodnú vybavenosť a bývanie. Rekonštrukcia všetkých 12-tich blokov historického jadra mesta je náročná na projektovú prípravu, investorskú a dodávateľskú sféru a jej realizácia bude otázkou niekoľkých päťročných plánov v súlade so štúdiou obnovy súboru pamiatok HJ Trenčín, jedným s najkomplexnejším spracovaným materiálom na Slovensku, ba aj v celej ČSFR, týkajúcim sa metodického spracovania celého komplexu pamiatok historického jadra mesta. Celkový náklad činí podľa ŠOSP 834 434,-- mil. Sk. Realizácia bude prebiehať po jednotlivých blokoch. V 8. 5RP počítame s rekonštrukciou bloku č. VI. a začatím rekonštrukcie bloku č. X. Úspešný priebeh rekonštrukcie a regenerácie historického jadra je závislý na aktívnej a cieľavedomej práci v oblasti organizačnej a riadiacej, investorskej a dodávateľskej sféry všetkých zainteresovaných stránok. Zvlášť dôslednú prácu vyžaduje od vedenia a jednotlivých odborov MsÚ v Trenčíne a pamiatkových orgánov od strediska až po ústredie.

BAROKONTAKT

POŽIADAVKY NA OBNOVU KULTÚRNYCH PAMIATOK Z HĽADISKA
TECHNICKÉHO PRÍSTUPU K OBNOVE

Vážené dámy a páni!

Tento príspevok bude zameraný na problematiku materiálno-technického zabezpečenia stavebnej obnovy pamiatkových objektov z pohľadu pracovníka odborno-metodickej organizácie pamiatkovej starostlivosti. Zámerne nebudem hodnotiť kvalitu používaných materiálov, výrobkov a technológií z hľadiska technickej spôsobilosti ich použitia v stavebnej obnove, pretože táto oblasť je usmerňovaná technickými normami a všeobecnými zásadami o prípustnosti použitia týchto materiálov a technológií v stavebnej výrobe, včítane atestov poverených skúšobní. Za vhodnosť použitia toho ktorého materiálu, výrobku alebo technológie v špecifických technických podmienkach pamiatkovej obnovy zodpovedá výrobca, dodávateľ a projektant na základe osobitnej odbornej spôsobilosti k danej činnosti a na základe zodpovednosti za kvalitu dodávky v zmysle hospodársko-právnych vzťahov. Nie je preto možné prenášať zodpovednosť za kvalitu technického riešenia a kvalitu realizácie na odborno-metodický dozor s odvolaním sa na vyjadrenie odbornej organizácie pamiatkovej starostlivosti.

Uvedené je možné definovať aj tak, materiály, výrobky a technológie, ku ktorým sa vyjadruje odborno-metodický dozor, zásadne musia spĺňať všeobecné technické podmienky použiteľnosti v špecifických podmienkach stavebnej obnovy a okrem toho musia spĺňať aj kritériá pamiatkovej starostlivosti, individuálne stanovené pre každý jednotlivý prípad.

V bežnej praxi u jednoduchých prípadov odborno-metodický dozor pri rozhodovaní i použiteľnosti materiálov z hľadiska záujmov PS zväčša vystačí s informáciami, ktoré poskytujú podrobné firemné prospekty, obrazový materiál, referencie a predovšetkým realizácie na stavbách, kde je možné dlhodobo sledovať dosiahnuté výsledky.

Preto využívam aj túto príležitosť na to, aby som výrobcom a dodávateľom pripomenul, že permanentná ponuka seriózných informačných materiálov pre stavebníkov a odbornú verejnosť je predovšetkým v ich záujme a skôr či neskôr prejaví sa na zvýšení odbytu ich výrobkov.

Po tomto úvode vrátim sa k pamiatkovým objektom.

Stavebné objekty minulosti, ktoré sa dochovali do súčasnosti a ktoré ochraňujeme ako nenahraditeľné autentické dokumenty histórie vznikli podľa dobových potrieb a možností stavebníkov. Ďalšie generácie si tieto objekty upravovali a prestavovali pre svoje potreby. Pretože sa dodatočné úpravy v podmienkach minimálnej mechanizácie a obmedzeného výberu stavebných materiálov obmedzili na najnutnejšiu mieru, zachovalo sa množstvo pôvodných prvkov stavby, ktoré z hľadiska súčasného chápania pamiatky zvyšujú jej hodnotu. Poväčšine ide o prvky, prekryté ďalšími úpravami, preto pre ich odkrytie, poznanie a prípadnú prezentáciu má nezastupiteľnú úlohu pamiatkový prieskum a výskum ako základný podklad pre rozhodovanie odborného dozoru. Tým je možné vysvetliť individuálnu hodnotu každého pamiatkového objektu a potrebu individuálneho prístupu ku každému jednotlivému objektu siahajúcu až po výber vhodných materiálov, výrobkov a technológií na obnovu.

Obmedzenosť výberu stavebných materiálov nútila stavebníkov k obmedzenému výberu konštrukcií, tvarov, foriem, štruktúr a farebnosti, ktoré však boli dlhodobým používaním dokonale vyskúšané a ktoré sa stali podstatnými znakmi historickej architektúry. Preto ak chceme zachovať autenticitu pamiatky, musíme tieto charakteristické znaky pamiatky zachovať a to aj v materiálovej oblasti. Podľa uvedeného je možné povedať, že najlepším riešením pri stavebných zásahoch do pamiatky je používať pôvodné vyskúšané materiály. K tomu by viedla aj požiadavka : k pamiatkovej obnove neexperimentovať s novými nedostatočne odskúšanými materiálmi a technológiami, ktorých prípadné zlyhanie môže mať za následok nenapraviteľné poškodenie pamiatky.

Skutočnosť je však podstatne zložitejšia a neraz si priam vynucuje použiť iné ako tradičné materiály.

Historický domový fond nebol budovaný z určitých stavebných materiálov z rozmaru stavebníkov, ale preto, že iné materiály neboli v tej dobe k dispozícii. Dlhodobým používaním určitých materiálov sa došlo k optimálnym formám ich použitia a k maximálnemu využitiu ich úžitkových vlastností. Dá sa povedať, že i keď sa naši predkovia museli uspokojiť s dobou materiálno-technickou

základňou, túto dokonale využili. S používaním materiálov však súvisí cyklus nutných opráv jednotlivých objektov a nakoniec aj životnosť objektov samotných, i keď tento problém nebol v dobe ich vzniku aktuálny vzhľadom na masívnosť konštrukcií historických objektov.

V súčasnej dobe je však otázka životnosti historických objektov nanajvýš aktuálna a vyžaduje si technické zásahy do pôvodných konštrukcií, charakteristické osobitne pre pamiatkovú obnovu. Ide o ďalšiu existenciu objektov po uplynutí obvyklej lehoty morálnej a fyzickej životnosti s jej predĺžením prakticky na neobmedzenú dobu, motivovanú kultúrno-historickými, architektonicko-výtvarnými a špecifickými úžitkovými kvalitami pamiatkového fondu.

Charakteristickými technickým zásahmi v pamiatkovej obnove sú najmä:

- spevňovanie a statické zabezpečovanie pôvodného muriva, konštrukcií, základov a podzákladovej zeminy,
- odstraňovanie nadmernej vlhkosti muriva,
- sanácia drevených stropných konštrukcií,
- sanácia drevených krovov,
- oprava, rekonštrukcia a výmena strešnej krytiny,
- povrchové úpravy,
- opravy a výmena okien, dverí stolárskych a zámočnických výrobkov a pod.,
- zvyšovanie technickej vybavenosti historických objektov, rekonštrukcie technickej infraštruktúry ZT, ÚK, EL atď.

V plnej miere platí:

čím viac sa zanedbá bežná údržba objektu, tým väčšie a nákladnejšie úpravy bude potrebné realizovať neskôršie.

Je zrejmé, že používanie novodobých materiálov v pamiatkovej obnove nie je možné spochybniť. Vedú k tomu dôvody technického, ekonomického a úžitkového charakteru a neraz aj nedostupnosť pôvodných materiálov. Výber nových materiálov však musí byť v súlade s vlastnosťami pôvodných materiálov najmä v oblasti faktorov (štruktúra, farebnosť, členenie, plasticita materiálov) dôležitých z hľadiska autentického architektonického výrazu pamiatkového objektu. O technických vlastnostiach nových materiálov, výrobkov a technológii nemusím hovoriť - zásadne musia spĺňať všeobecné technické podmienky použitia v špecifických podmienkach stavebnej obnovy.

Na záver chcem povedať, že ani odborní pracovníci PS nemôžu byť proti používaniu novodobých materiálov a technológií v pamiatkovej obnove. Musí však ísť o uvážené používanie kvalitných a vyskúšaných výrobkov, individuálne použitých v súlade so stanoviskami a doporučeniami pracovníkov OMČ s cieľom ochrániť a zachovať objektívne zistené pamiatkové hodnoty historických objektov.

Predpokladám, že tento príspevok, do ktorého som úmyselne nezahrnul konkrétne údaje o výrobkoch a výrobcoch, bude v tomto smere doplnený zástupcami jednotlivých firiem, ktoré sa na obnove KP zúčastňujú, resp. zamýšľajú v tejto oblasti pôsobiť.

Ďakujem za pozornosť!

BAROKONTAKT

Kremnica, niekdajšia reprezentantka zväzu stredoslovenských banských miest, kedysi významné banské mesto, je i dnes v celom svete známa ako sídlo mincovne, ktorá je už 665 rokov v nepretržitej činnosti.

Mesto dostalo mestské privilégia v r. 1328. Vysoká koncentrácia zlata v rudných žilách zabezpečila rýchly rozvoj mesta, Kremnica sa po urbanistickej stránke vykryštalizovala v 13. - 15. storočí do podoby, ktorú si zachovala dlhé stáročia. Vtedy vznikol mestský hrad, ako aj námestie s pravidelným geometrickým tvarom. V 14.-15. storočí tu vznikajú meštianske domy gotického máshausového typu, ktoré boli postupne v ďalších storočiach dostavované. Vzniká Dolná ulica s remeselníckym charakterom. V 15. storočí sa stred mesta opevnil a presťahovala sa sem aj mincovňa. Najvýstavnejšou časťou mesta je komplex mestského hradu a námestia.

Predmetná časť spolu s Dolnou ulicou bola vyhlásená za Mestskú pamiatkovú rezerváciu. V meste Kremnica sa nachádza 171 nehnuteľných a cca 236 huteľných kultúrnych pamiatok.

Dominantou mesta je mestský hrad, komplex budov postavených a opevnených v 13. až 15. storočí, ako jedinečná urbanisticko-architektonická kompozícia historického osídlenia. Jeho objekty ako jedinečný súbor a tiež jednotlivo predstavujú architektonické, výtvarné a remeselné bohatstvo. Jeho význam presahuje rámec našej republiky a v roku 1950 bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Od konca 19. storočia po posledných úpravách využitie a význam zámku upadal. V r. 1975 bol z dôvodu havarijného stavu hradný areál uzavretý. V prvej fáze jeho obnovy sa vykonali statické prieskumy a statické zabezpečenia kostolnej veže, po ktorom nasledovala fáza prieskumov a výskumov, ktoré značne zdržali obnovu. Neboli robené komplexne a časovo sledované, čím sa stalo, že obdobie 10 - tich rokov, t.j. od r. 1975 do r. 1985 bola rozpracovaná obnova fasády kostola a ostatné objekty spolu s interiérom kostola čakali na rozhodnutie výskumov. V r. 1986 sa začalo s koncepcnejšou prípravou obnovy. Neplnenie dohodnutých termínov projekčných a dodávateľských organizácií sme sa snažili preklenúť rozdelením areálu na niekoľko stavieb s prísny harmonogramom dosledovať obnovu. Interiér kostola sv. Kataríny bol rozdelený na stavebné a umelecko-remeselné práce. Na reštaurátorských prácach a vitráži okien sa podieľali viacerí reštaurátori.

Ostatné objekty hradného areálu boli rozdelené na tri stavby -

I. stavba Radnica, južná veža a kostol sv. Kataríny boli ukončené a v júli r. 1992 sprístupnené po 17-tych rokoch. II. fáza - Hodinová veža, Banícka bašta, hradné múry a III. fáza - Karner sv. Ondreja, severná veža sú ešte v realizácii. Obnova všetkých objektov prebiehala súbežne s kostolom sv. Kataríny, ale bola zameraná na základné zabezpečenie pred ďalším chátraním, preto práce boli sústredené na statické zabezpečenie a hlavne zakrytie objektov. V r. 1993 sa zabezpečovali ďalšie dokončovacie práce. Bez menších nedorobkov sú ukončené Hodinová veža, Banícka bašta, Hradobné múry a terénne úpravy. Zostáva dokončiť Severnú bránu a karner sv. Ondreja. Napriek značnému zvýšeniu cien stavebnej výroby sa nám podarilo udržať ceny v prijateľnej výške a predpokladáme, že do konca roku 1993 sa nám podarí zrealizovať exteriér Severnej veže a väčšiu časť reštaurátorských prác na karneri sv. Ondreja, ktorý je historicky najstarší a najhodnotnejší objekt Hradného areálu. Rok 1994 bude v prípade pridelenia finančných prostriedkov posledným rokom obnovy Hradného areálu.

Na severnej strane svahovitého námestia je umiestnená Baroková fontána, ktorá spolu s Morovým stĺpom dotvára architektúru celého námestia. Postavená bola pred rokom 1751, je architektonickou kompozíciou kamenného bazénu ružicového tvaru so schodišťom a vodomietným telesom. Bazén je zložený z kamenných kvádrov vysokej profilácie. Pôvodné prvky fontány sú zhotovené z andezitu a ryolitu.

V r. 1988 bola zahájená úplná rekonštrukcia fontány, na ktorej sa vystriedali dvaja dodávatelia. Časť prvkov fontány bola po rozobratí odborné opravená, väčšia časť kamenných prvkov bola novorealizovaná. Jednotlivé bloky opracovaného kameňa sú pospájané pojivom a istené ocelovými pozinkovanými skobami v mieste spojov. Po celom vonkajšom obvode nad základni sú 3 stupne schodov z opracovaného kameňa, ktoré pri pôvodnej fontáne boli pospájané tým istým typom železných skôb ako u bazénu. Tmeliaci materiál bol použitý Lukopren, na konzerváciu kamenných prvkov bol použitý Wacker 290. V strede bazéna na štvorcovom podstavci bola pôvodne osadená socha Neptúna, terajšie riešenie je v tvare štvorlupienkového kvetu.

Ako som spomínal v predchádzajúcom texte, architektúru celého námestia dotvára Morový stĺp sv. Trojice barokového plynového typu od D. Stanettiho, postavený v r. 1765-1772. Je to kamenná exteriérová skulptúra výšky 22 m, jedna z najvýznamnejších barokových pamiatok svojho druhu na Slovensku. V priebehu uplynulých stáročí bola viackrát reštaurovaná, v súčasnej existujúcej podobe z rozhodujúcej časti sochársky novotvar.

Po viacročnej príprave /výskumy, merania, stavba lešenia a pod./ pristúpilo mesto v r. 1992 k vypísaniu súťaže na reštaurovanie Morového stĺpu a zahájeniu reštaurovania.

Pri voľbe metodiky reštaurátorského zásahu sa zohľadňovala predovšetkým skutočnosť prioritnej záchrany barokového kamenosochárskeho súboru kremnického stĺpu sv. Trojice. V tomto zmysle bolo dané, že pri voľbe každej z navrhovaných alternatív reštaurovania pamiatky budú barokové orginály tvoriace doposiaľ súčasť stĺpu nahradené kópiami, Znamená to, že v rámci jednej pamiatkovej akcie sa tu súbežne aplikujú tri pamiatkárske metódy

- rekonštrukčná pamiatková metóda
- vlastné reštaurovanie
- konzervovanie.

Celá rekonštrukcia je rozdelená na niekoľko častí:

1. Rekonštrukcia demontovaných barokových orginálov
2. Rekonštrukcia rímsových častí podstavca architektúry stĺpu
3. Autorská úprava kópií z 50 - tych rokov tohto stor.
4. Reštaurovanie kamennej hmoty architektúry stĺpu
5. Reštaurovanie doplnujúcich architektonických súčastí stĺpu
6. Reštaurovanie deponovanej sochárskej výzdoby stĺpu snímanej postupne od 19. stor.

Náročnosť reštaurátorského zásahu podmieňuje predovšetkým zlý stav pamiatky, zapríčinený jej prirodzeným stárnutím, ako aj nie vždy šetrením zaobchádzaním v priebehu uplynulých stáročí. Výtvarná i ikonografická čitateľnosť jednotlivých reliéfov je pod hranicou únosnosti.

Z tohto dôvodu i napriek veľkým ťažkostiam so zabezpečením finančných prostriedkov mesto pristúpilo k záchrane Morového stĺpu tejto ojedinelej pamiatky pre ďalšie generácie.

Barbakan Dolnej brány v Kremnici je významnou kultúrnou pamiatkou nielen ako solitérny objekt, ale hlavne ako súčasť zachovaného systému mestského opevnenia. Priechod Barbakanu bol sprístupnený dvoma portálmi pre peších a pre vozy, do exteriéru prechodný jedným polkruhovo ukončeným portálom.

Na objekt sa už vo veľkej miere uplatňuje ranorenesančné tvaroslovie - na arkieri čelnej fasády, kamennej edikuli s reliéfom sv. Kataríny, okenných otvoroch bočných fasád a kamenných krakorcoch pavlače zadnej fasády. Z fortifikačných prvkov sa zachovali 4 smolné nosy a na čelnej fasáde 4 nohavicové strielne. Barokové stavebné úpravy na objekte boli realizované v rokoch 1751-54, najrozsiahlejšie úpravy po roku 1945.

Pri súčasnej obnove objektu, ktorá bola zahájená v roku 1989, nedošlo k výraznejším zmenám. Na čelnej fasáde boli otvorené nohavicové strielne, v úrovni I. poschodia bola obnovená funkcia renesančných okenných otvorov. Všetky kamenné články sú reštaurované. Z fasád bola odstránená cementová omietka a nahradená novou vápennou so stierkou Teranova. Pavlač na zadnej a východnej fasáde bude presklenená.

V roku 1989 bolo zahájené statické zabezpečenie objektu. V nasledujúcich rokoch sa z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov na obnove nepokračovalo. S obnovou sa začalo pokračovať v r. 1992 a v októbri t.r. by mala byť ukončená a objekt daný do užívania s využitím na informačný systém.

V tesnej náväznosti na objekt Barbakanu sa v tomto roku zahájila oprava hradobných múrov medzi Barbakanom a Čiernou vežou po predchádzajúcej asanácii dvoch objektov postavených k hradobnému múru. Touto obnovou by bola južná časť hradobného opevnenia včetně vstupu do námestia uvedená do pôvodnej podoby.

V našom meste je mnoho historických objektov, ktoré vyžadujú úplnú obnovu pre ich záchranu. Niektoré boli v rámci reštitúcie vrátené pôvodným vlastníkom a je našou snahou byť im nápomocný pri ich obnovách.

I keď má mesto veľké finančné problémy, budeme sa snažiť rekonštrukcie a obnovu zabezpečovať tak, aby sme vzácne diela našich predkov zachovali pre ďalšie generácie a každý návštevník nášho mesta sa mohol pokochať ich krásou.

To je zároveň pozvanie aj pre Vás na návštevu nášho krásneho mesta.
Ďakujem Vám za pozornosť.

